

Muziek en Beweging

*De invloed van bewegingen als muzikale
ondersteuning op CBS De Triangel*

Maaïke van der Kaap

januari 2013

Stenden

Muziek en Beweging

De invloed van bewegingen als muzikale ondersteuning op CBS De Triangel

Maaïke van der Kaap

Studentnummer 117927

Scriptie Muziek

Opleiding tot leraar basisonderwijs

Scriptie begeleider: Sjoerd van der Veen

Stenden Hogeschool

Groningen, januari 2013

Stenden

Voorwoord

De keuze voor een scriptieonderwerp was voor mij al snel gemaakt. Het moest iets zijn dat met muziek te maken had. Ik ben opgegroeid met muziek en heb in mijn basisschooltijd en later op de middelbare school pianoles en muziekles gehad. Doordat ik muziek een leuk vak vind, wilde ik hierover een onderzoek doen. Dit kon op mijn LIO school, CBS De Triangel.

Daarvoor wil ik de leerkrachten en de directeur Taeke Venema bedanken. Ik bedank ze voor de mogelijkheden om lessen te geven en om enquêtes af te nemen. In het speciaal wil ik de leerkrachten van groep 5 bedanken, Bennie Nieborg en Claire Philips, voor de ruimte die ze mij hebben gegeven en voor de feedback op mijn muzieklessen.

Als laatste wil ik graag Sjoerd van der Veen bedanken, mijn minor- en scriptiebegeleider.

Bedankt voor het krijgen van nieuwe inzichten, waardoor deze scriptie tot stand is gekomen.

Inhoudsopgave

Voorwoord	3
Inhoudsopgave	4
Inleiding	6
Hoofdstuk 1: Muziek in het basisonderwijs	7
1.1 De inhoud van het vak muziek in het basisonderwijs.....	7
1.1.1 Het KVB model.....	7
1.1.2 Domeinen.....	8
1.1.3 Perspectieven.....	11
1.2 De waarde en het belang van muziek in het basisonderwijs.....	12
1.2.1 Kerndoelen.....	13
1.2.2 Meervoudige intelligentie.....	14
1.2.3 De waarde en het belang van muziekonderwijs	15
Hoofdstuk 2: De motorische ontwikkeling	17
2.1 De totale ontwikkeling.....	17
2.2 Motorische ontwikkeling van kinderen in het basisonderwijs.....	18
Hoofdstuk 3: Muziek en bewegen	20
3.1 De waarde en het belang van motoriek binnen het muziekonderwijs.....	20
3.2 Muziek automatiseren.....	21
3.3 Beweging toepassen in muzieklessen.....	22
Hoofdstuk 4: Muziek op CBS De Triangel	23
4.1 Resultaten van de enquête.....	23
4.2 Resultaten samengevat.....	27
Hoofdstuk 5: Verantwoording onderzoek	28
5.1 Praktijkonderzoek algemeen.....	28
5.1.1 Probleemstelling.....	28
5.1.2 Onderzoeksvragen.....	28
5.1.3 Methode van onderzoek	29

5.2 Verantwoording onderzoek.....	30
5.2.1 Keuze voor soort kwantitatief onderzoek.....	30
5.2.2 Variabelen.....	30
5.2.3 Testfase.....	31
5.2.4 Storende onderzoeksfactoren.....	31
5.2.5 Populatie (N).....	32
5.2.6 Steekproef (n).....	32
5.2.7 Respons.....	32
5.2.8 Beschrijving meetniveaus.....	33
5.2.9 Validiteit.....	33
5.2.10 Betrouwbaarheid.....	33
5.2.11 Keuze interview of observatie.....	34
 Hoofdstuk 6: Resultaten	 35
6.1 Resultaten muziekles 1.....	36
6.2 Resultaten muziekles 2.....	40
6.3 Resultaten muziekles 3.....	44
6.4 Resultaten muziekles 4.....	48
6.5 Resultaten muziekles 5.....	52
6.6 Resultaten muziekles 6.....	56
 Hoofdstuk 7: Conclusies en aanbevelingen	 60
7.1 Conclusies.....	60
7.2 Aanbevelingen.....	62
 Literatuurlijst	 63
 Bijlagen	 64
Bijlage 1: De muzieklessen van het experiment.....	65
Bijlage 2: De enquêtes voor de leerlingen die horen bij de lessen van het experiment.....	84
Bijlage 3: De enquêtes voor de leerkrachten van CBS De Triangel.....	97

Inleiding

“Muziek is overal. In de trein onderweg naar school heeft de jongen naast me z’n mp3 speler net iets te hard aan staan. Coldplay komt er onder z’n koptelefoon vandaan. Onbewust tik ik met mijn voet mee op de maat van de muziek.”

Uit dit voorbeeld blijkt dat als er ergens muziek te horen is, beweging er onlosmakelijk mee verbonden is. Kinderen gaan bij het horen van een leuk liedje vaak al enthousiast mee zingen, dansen of klappen. En wat te denken van het bespelen van een instrument: de vingers bewegen over de toetsen van de piano, terwijl in het hoofd van de pianist de ingewikkelde noten verschijnen die hij leest op de partituur voor hem.

In dit onderzoek staat het onderwerp “muziek en beweging” centraal. Er wordt onderzoek gedaan naar de invloed van bewegingen als muzikale ondersteuning. Om een duidelijk beeld te krijgen van wat er onderzocht moet worden is er een onderzoeksvraag ontstaan. De onderzoeksvraag luidt als volgt:

“Wat voor invloed hebben bewegingen bij het toepassen van muzikale vaardigheden in de bovenbouw op CBS De Triangel?”

De onderzoeksvraag wordt beantwoord aan de hand van deelvragen die naar voren komen in een theorieonderzoek en een praktijkonderzoek. Het praktijkonderzoek heeft plaatsgevonden op CBS De Triangel te Groningen.

In het eerste hoofdstuk wordt de inhoud van het vak muziek in het basisonderwijs besproken en wordt er gekeken naar de waarde en het belang van dit vak.

Het tweede hoofdstuk gaat over de motorische ontwikkeling van kinderen. In het derde hoofdstuk komen muziek en beweging bij elkaar. Er wordt beschreven wat de waarde en het belang is van motoriek binnen het muziekonderwijs. Daarnaast wordt er aandacht besteed aan het begrip automatiseren en wordt er aangegeven hoe beweging toegepast kan worden in muzieklessen. Het vierde hoofdstuk gaat over het muziekonderwijs op CBS De Triangel.

De verantwoording van dit onderzoek wordt gegeven in hoofdstuk vijf.

Het zesde hoofdstuk bevat de resultaten van het praktijkonderzoek. Tot slot worden in hoofdstuk zeven de conclusies beschreven van het onderzoek.

Hoofdstuk 1: Muziek in het basisonderwijs

In dit hoofdstuk komt naar voren wat muziek in het basisonderwijs inhoudt. Er wordt antwoord gegeven op een aantal vragen. Zo wordt de inhoud van het vak muziek in het basisonderwijs omschreven, worden verschillende perspectieven bekeken en wordt de waarde en het belang van muziek in het basisonderwijs uitgediept.

1.1 De inhoud van het vak muziek in het basisonderwijs

In deze paragraaf wordt er dieper ingegaan op de inhoud van het muziekonderwijs. In paragraaf 1.1.2 worden de verschillende domeinen in het muziekonderwijs uitgelegd. Daarnaast wordt het “KVB” model besproken. In paragraaf 1.2 wordt er gekeken naar de kerndoelen van het vak muziek. De waarde en het belang van dit vak worden behandeld aan het eind van dit hoofdstuk.

1.1.1. KVB model

Een lied of een muziekstuk kan vanuit verschillende gezichtspunten bekeken worden. Het “KVB model” staat voor een model met de begrippen klank, vorm en betekenis. De begrippen hangen met elkaar samen, maar zijn eigenlijk altijd te onderscheiden van elkaar.

Hiernaast is het KVB model te zien. In het midden staat het model van de klank, vorm en betekenis. Daaromheen staan de vijf domeinen: zingen, luisteren, spelen, bewegen en lezen en noteren (van der Lei, Haverkort & Noordam, 2004). Deze domeinen worden in de volgende paragraaf toegelicht. In het model is te zien dat elk stukje van de klank, vorm en betekenis even groot is. Er is dus niet één begrip dat belangrijker is dan de andere begrippen. De begrippen zullen hieronder verder uitgediept worden.

▪ Klank

De vier belangrijke begrippen die horen bij “klank” zijn: klankduur, klankhoogte, klanksterkte en klankkleur (van der Lei, Haverkort & Noordam, 2004).

De klankduur heeft te maken met de maatsoort, het ritme, het tempo en de articulatie van de muziek. De klankhoogte heeft te maken met toonhoogteverschillen en samenklank van melodieën. De klanksterkte heeft te maken met de dynamiek, crescendo en decrescendo en

accenttekens. De klankkleur heeft te maken met instrumenten en materialen, de verschillende stemsoorten sopraan, alt, tenor, bas. Daarnaast heeft de klankkleur te maken met verschillende soorten ensembles en orkesten.

- **Vorm**

De vier belangrijkste begrippen die horen bij het principe “vorm” zijn: vormprincipes, vormeenheden, vormtechnieken en compositievormen (van der Lei, Haverkort & Noordam, 2004). Vormprincipes hebben te maken met herhaling, contrast en variatie. De vormeenheden hebben te maken met het thema, motief en de muzikale zin van een muziekstuk. De vormtechnieken kunnen zijn: echo, imitatie, stapelen en ostinaat. De compositievormen kunnen zijn: liedvormen, canon, rondo en variatievorm.

- **Betekenis**

Aan de betekenis van een muziekstuk zijn drie onderwerpen van belang. De eerste is dat muziek iets kan uitbeelden. Muziek kan verschillende dingen uitbeelden: geluiden van mensen en dieren, gebeurtenissen en verhalen, stemmingen, gevoelens en als laatste karakters, mensen en dieren.

Ten tweede is dat je een eigen betekenisgeving kan hebben van een muziekstuk. Dit heeft te maken met je gevoelens, associaties en fantasieën.

Als laatste kun je aan muziek verschillende functies geven. De praktische functie heeft te maken dat je iets met muziek doet. Dit gaat bijvoorbeeld om dansen, spelen in een band en muziek met commerciële doeleinden. De tweede functie is de psychologische functie. Muziek die wordt gebruikt als bijvoorbeeld ontspanningsmuziek, filmmuziek, religieuze muziek of reclamemuziek (van der Lei, Haverkort & Noordam, 2004).

1.1.2 Domeinen

Er zijn vijf domeinen die van belang zijn in het muziekonderwijs. In deze domeinen wordt het muzikale gedrag van kinderen aanschouwelijk gemaakt. Hieronder zullen de domeinen worden toegelicht (van der Lei, Haverkort & Noordam, 2004).

- **Zingen**

Het eerste domein in het muziekonderwijs is het domein zingen. Belangrijk bij het zingen van een lied is dat de leerkracht de kinderen een lied kan laten zingen waarbij er aandacht is voor de articulatie, resonans, adem, expressie en zuiverheid. Gebaren zijn vaak handig bij het aanleren van een lied. Zo geeft de leerkracht aan wanneer hij of zij wil dat een groep kinderen gaat beginnen en stoppen met zingen. De leerkracht geeft het goede voorbeeld. Dat betekent dat een lied ingezet wordt op de juiste toonhoogte en dat de inzet en het tempo

worden aangegeven. De juiste tooninzet kan aangegeven worden door eerst de eerste toon of het eerste motief van het lied te spelen. In de bovenbouw moeten kinderen uiteindelijk zelf de juiste toon kunnen inzetten nadat ze een voorspel hebben gehoord. Bij het aanleren van een lied wordt vaak de “weggeefmethode” gebruikt. Hiermee wordt bedoeld dat er steeds een stukje van het lied, of een regel door de kinderen wordt gezongen. Door steeds een klein stukje aan te leren, kennen de kinderen het lied uiteindelijk goed. Voorafgaande hieraan heeft de leerkracht het lied al meerdere keren voorgezongen (van der Lei, Haverkort & Noordam, 2004).

- Muziek beluisteren

Dit domein gaat over het luisteren naar muziek. Er kan geluisterd worden naar de muziek die je zelf (in een groep) maakt, of naar muziek die door anderen is gemaakt. Door gericht te luisteren naar muziek kunnen kinderen uiteindelijk muziek analyseren op klank, vorm en betekenis. Door als leerkracht een activeringsopdracht te geven aan de kinderen krijgen ze een actieve luisterhouding. Een activeringsopdracht is bijvoorbeeld: “Hoe vaak hoor je de trompet in het stukje muziek?”

- Muziek maken

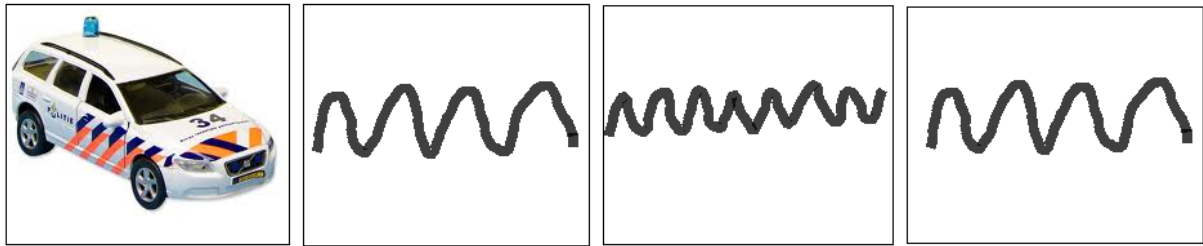
Spelen op instrumenten tijdens de muziekles vinden veel kinderen vaak erg leuk. Als er een instrument voor een kind staat of ligt kan ervan uit worden gegaan dat ze daar niet vanaf kunnen blijven. Sommige kinderen krijgen buiten school ook muziekles. Dat kan zijn op de muziekschool of thuis, maar muziekles wordt soms ook op basisscholen na schooltijd aangeboden.

In de klas zijn over het algemeen alleen kleine instrumenten aanwezig. Deze instrumenten kunnen goed gebruikt worden bij muzieklessen. Op een trom kan een kind al snel een simpel ritme slaan, waar een liedje anders van gaat klinken (van der Lei, Haverkort & Noordam, 2004).

- Muziek lezen en noteren

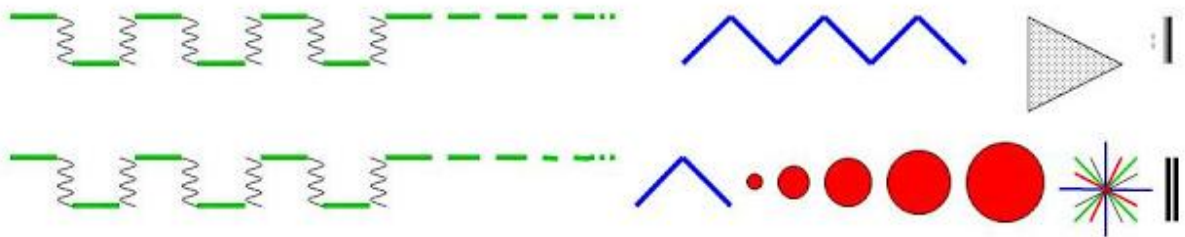
In het primair onderwijs is het op een hoog niveau lezen en spelen van het notenschrift niet erg belangrijk. Wel is het handig dat kinderen basiskennis hebben van het noteren van muziek. Zo leren ze het notenschrift kennen en kan het toegepast worden bij het luisteren naar muziek en eventueel bij het aanleren van een nieuw lied.

In de kleutergroepen begint het lezen van muziek aan de hand van plaatjes en klanktekens. Een sirene van een politieauto kan dan zo genoteerd worden:

De kinderen zien het plaatje van de auto, dan zien ze de golvende beweging van de politieauto die nog ver weg is. Als de auto dichtbij is, gaat de sirene sneller, dat is het derde plaatje. Het laatste plaatje is de politieauto die van je wegrijdt, waardoor hij weer verder weg is.

In de middenbouw wordt er meer aandacht besteed aan de grafische notatie. Kinderen spelen op een instrument aan de hand van deze notatie. Een voorbeeld van zo'n grafische notatie staat hieronder.

In de bovenbouw kunnen de kinderen de traditionele notatie, het notenschrift, globaal lezen. Ze kunnen mee lezen als er een muziekstuk of lied wordt gespeeld en ze kunnen bepaalde uitspringende elementen aanwijzen. Bij het liedje “Nima Naja”, kunnen de kinderen bijvoorbeeld de hoogste noot aanwijzen. Daarnaast kunnen ze vertellen welke maten op elkaar lijken of hetzelfde zijn.

Nima Naja *traditional*

Overgenomen uit: *Eigenwijs* (Haverkort, van der Lei & Noordam, 2009).

- **Bewegen**

Het laatste domein dat wordt genoemd is het domein bewegen. Muziek en beweging wordt vaak alleen gebruikt bij voorstellingen, musicals en weekopeningen. Er kan echter nog meer mee gedaan worden. Bewegen op muziek is in een klaslokaal vaak lastig omdat de ruimte er niet altijd is. In het gymlokaal is er echter plek genoeg. Sommige kinderen vinden het erg leuk om een dansje voor te doen in de klas, terwijl andere kinderen zich schamen tijdens een bewegen op muziekles. Omdat de popliedjes van tegenwoordig vaak gemaakt zijn om op te dansen, zien kinderen dit regelmatig op de televisie en op de computer (van der Lei, Haverkort & Noordam, 2004).

Dansen heeft te maken met het bewegen op muziek. Er kan ook anders gekeken worden naar bewegen en muziek. Het klappen van ritmes, het spelen op instrumenten en het goed kijken naar gebaren van de leerkracht heeft ook veel te maken met muziek en bewegen. Daar is meer over te lezen in hoofdstuk 3.

1.1.3 Perspectieven

Is muziek een belangrijk vak op de basisschool? Dat kan bekeken worden aan de hand van een aantal perspectieven op het vak muziek. De perspectieven vanuit het kind, het culturele perspectief en het sociaal-maatschappelijk perspectief worden beschreven.

Het perspectief vanuit de ontwikkeling van het kind

Kinderen zitten van jongs af aan al vol met muziek. Het is aan de leerkracht om hier iets mee te doen. Dat betekent dat muziekonderwijs vanaf de kleuterklassen en zelfs al eerder een grote rol moet krijgen zodat de muzikale competenties de kans krijgen om zich te ontwikkelen. Het is belangrijk dat kinderen uitgedaagd worden door ze een uitdagende leeromgeving aan te bieden. In het onderwijs is het van belang om te denken aan de behoeften en voorkeuren van de kinderen. Daarnaast moet er gekeken worden naar de mogelijkheden van de kinderen en de verschillen tussen kinderen (van der Lei, Haverkort & Noordam, 2004).

Het culturele perspectief

De Nederlandse cultuur is een Westerse cultuur. Deze cultuur verschilt van de Oosterse culturen zoals die van China of Japan. In het Nederlandse onderwijs wordt er dus met een Westerse bril gekeken naar muziekonderwijs. Muziekonderwijs wordt belangrijk gevonden en er moet gerealiseerd worden dat muziek een onderdeel is geworden van de huidige Nederlandse cultuur. In de Nederlandse maatschappij wordt het belangrijk gevonden dat kinderen zich oriënteren op verschillende kunstzinnige gebieden. In het onderwijs moet hier

van jongs af aan al aandacht aan besteed worden (van der Lei, Haverkort & Noordam, 2004).

Het sociaal-maatschappelijke perspectief

In de Nederlandse samenleving leven veel verschillende mensen en culturen met elkaar samen. Het is belangrijk voor kinderen om hierin te leren samenleven. Kinderen kunnen geholpen worden door muziek te combineren met sociaal-maatschappelijke onderwerpen. Kinderen leren iets over de Nederlandse cultuur en daarnaast hebben ze kennis over andere culturen. In deze huidige cultuur is veel van muziek te ervaren. Het is belangrijk om te kunnen samenwerken met andere mensen. In het muziekonderwijs wordt hier aandacht aan besteed door het aanleren van kennis en vaardigheden over muziek vanuit het sociaal-maatschappelijk perspectief (idem).

Stromingen

De verschillende perspectieven kwamen vroeger voor in drie verschillende stromingen. Deze stromingen zijn tegenwoordig ook nog terug te vinden in het onderwijs.

De kindgerichte stroming past bij het perspectief vanuit de ontwikkeling van het kind. In de kindgerichte stroming wordt muziek gezien als een middel om de persoonlijke ontwikkeling van het kind te ondersteunen.

De vakgerichte stroming past bij het culturele perspectief. In deze stroming is de ontwikkeling van muzikale vaardigheden het meest belangrijk. Er wordt veel aandacht besteed aan de domeinen muziek luisteren en muziek maken. Centraal in deze stroming staat de muzikale wereld. Aan het hebben van respect en het begrijpen van muziek en cultuur wordt een grote waarde gehecht.

De laatste stroming is de maatschappijgerichte stroming. Deze stroming past bij het sociaal-maatschappelijk perspectief. In deze stroming wordt uitgegaan van de werking die muziek heeft in de maatschappij. In de maatschappijgerichte stroming wordt veel met thema's gewerkt om aandacht te besteden aan deze benadering. Ook de samenwerking met andere sectoren in de kunstzinnige vorming maakt deze benadering waardevol (van der Lei, Haverkort & Noordam, 2004).

1.2 De waarde en het belang van muziek in het basisonderwijs

In het onderwijs is muziek regelmatig een vak dat aan de kant wordt geschoven. Wanneer er tijd tekort is, is muziek een van de eerste vakken die dan wordt overgeslagen. In deze paragraaf wordt de waarde en het belang van muziek in het basisonderwijs uiteen gezet. Allereerst worden de kerndoelen beschreven van het vak muziek in het basisonderwijs.

Paragraaf 1.2.2 zal gaan over de meervoudige intelligentie. Als laatste komt in paragraaf 1.1.3 de waarde en het belang van muziek in het basisonderwijs naar voren.

1.2.1 kerndoelen

Op de website van *tule* is één belangrijk kerndoel te vinden dat van toepassing is op het vak muziek in het basisonderwijs. Dit kerndoel valt onder de noemer kunstzinnige oriëntatie. Dit kerndoel zal hieronder toegelicht worden.

Kerndoel 54

De leerlingen leren beelden, muziek, taal, spel en beweging te gebruiken, om er gevoelens en ervaringen mee uit te drukken en om er mee te communiceren (Tule, z.j.)

Dit kerndoel wordt onderverdeeld in een aantal leerlijnen. Deze leerlijnen zijn: taal en spel, beeldende vorming, muziek en beweging.

Voor de leerlijn muziek zijn er vijf verschillende domeinen te vinden. In paragraaf 1.1.1. zijn de domeinen beschreven. De domeinen die te maken hebben met muziek zijn:

- Zingen
- Luisteren
- Muziek maken
- Muziek vastleggen
- Bewegen

Naast deze vijf domeinen is het belangrijk om betekenisvolle onderwerpen en thema's te gebruiken in de muzieklessen in het basisonderwijs. De onderwerpen moeten passen bij de belevingswereld van de kinderen. Hieronder staat een gedeelte uit de kerndoelen voor muziek.

Leerlijnen groep 5 en 6

Zingen

- eenstemmige en meerstemmige liederen (canons), couplet-refrein liederen die verbonden worden met het thema of onderwerp
- liedjes in het toongebied c' - d''
- afkomstig uit de eigen en andere culturen
- ritmisch gecompliceerder en muzikaal uitdagender
- complexere structuren met herhalingen, contrasten en variaties in tekst en melodie
- gezongen met begeleiding van een 'meezing Cd'
- aandacht voor articulatie en zuiverheid (Tule z.j.)

1.2.2 Meervoudige intelligentie

Howard Gardner is een Amerikaanse psycholoog die in de jaren 80 van de vorige eeuw een theorie heeft bedacht. Deze theorie wordt de theorie van de meervoudige intelligentie genoemd. In 1983 onderscheidde Gardner 7 verschillende categorieën van intelligentie (Gardner, z.j.). Elke categorie heeft andere cognitieve vaardigheden nodig. Vaak is het zo dat mensen en kinderen zich meer interesseren in en zich beter ontwikkelen op één of meerdere categorieën. In het onderwijs wordt er uitgegaan van verschillen tussen kinderen. Het ene kind kan goed rekenen, terwijl het andere kind daar veel moeite mee heeft. Dit andere kind is daarnaast wel de beste muzikant van de klas. Gardner brengt zo een verschil aan tussen het leergebied rekenen en het muzikale leergebied (Gardner, z.j.).

Gardner had andere ideeën dan de traditionele benaderingen van intelligentie. In de traditionele benaderingen van bijvoorbeeld Richard Peters en Paul Hirst (1970), wordt intelligentie vooral gekoppeld aan logisch denken (Herfs, van der Lei, Riksen & Rutten, 2005). Deze pedagogen hebben zeven gebieden van ervaring en kennis onderscheiden. De logica en wiskunde, natuurwetenschappen, interpersoonlijke kennis en ervaring, het morele domein (normen en waarden), de esthetische ervaring, religie en als laatste de filosofie (Herfs, van der Lei, Riksen & Rutten, 2005). Erg belangrijk bij deze gebieden is dat ze volgens deze pedagogen niet tot elkaar herleidbaar zijn.

Muziek wordt in deze traditionele benadering gezien als een onderafdeling van het esthetisch domein. Hierboven de esthetische ervaring genoemd. In Gardners benadering wordt muziek niet gezien als een onderdeel, maar als een eigen vorm van intelligentie. Dat is een erg belangrijk verschil met de traditionele benadering (Herfs, van der Lei, Riksen & Rutten, 2005).

De zeven intelligentiegebieden van Gardner (1983) zijn:

- De verbale intelligentie (de linguïstische intelligentie)

In de verbale intelligentie gaat het om het lezen van een boek, het begrijpen van gesproken woorden en om het schrijven van een verhaal, gedicht of tekst.

- De logisch-mathematische intelligentie

Bij deze intelligentie gaat het om logisch nadenken en redeneren en om het oplossen van wiskundige problemen.

- De ruimtelijke intelligentie

Kaartlezen, naar de juiste plek rijden en een tas logisch indelen heeft te maken met de ruimtelijke intelligentie.

- De muzikale intelligentie

De muzikale intelligentie kan zich uitten door het zingen van liedjes, spelen op instrumenten, het componeren van een muziekstuk en een muziekstuk ontleden.

- De lichamelijke intelligentie

De lichamelijke intelligentie heeft te maken met sporten, bijvoorbeeld voetballen, turnen, wandelen of het gooien van een bal.

- De intra-persoonlijke intelligentie

De intra-persoonlijke intelligentie heeft te maken met sociale vaardigheden. Met het aangaan van een vriendschap of relatie en de gevoelens, het gedrag en de motieven van andere mensen proberen te begrijpen.

- De inter-persoonlijke intelligentie

De inter-persoonlijke intelligentie is de zelfkennis van mensen (howardgardner.com).

De verschillen tussen kinderen kunnen zich uiten in de verschillende intelligenties. Het is daarom belangrijk om elk leergebied aandacht te geven. Door tijdens de rekenles een muzikaal spelletje te doen, snapt een kind de som ineens wel. De muzikale competentie wordt aangesproken waardoor het rekenen beter ontwikkeld wordt. Gardner meent dat aan elke intelligentie aandacht besteed moet worden. Zo kunnen kinderen zich goed ontwikkelen. Het is daarom ook van belang dat er met regelmaat muziekles wordt gegeven en dat dit eventueel wordt geïntegreerd met andere vakken. De muzikale intelligentie is één van de zeven intelligenties. Deze moet niet onderdoen van de rest.

1.2.3 De waarde en het belang van muziekonderwijs

Waarom is muziek zo belangrijk in het onderwijs? Wat is de waarde van dit vak? Deze vragen worden beantwoord in deze paragraaf. In de vorige paragraaf was te lezen dat muziek één van de zeven intelligenties van de meervoudige intelligentietheorie van Gardner is, en dat het belangrijk is dat deze intelligentie ook ontwikkeld wordt. Ook in de kerndoelen wordt muziek genoemd. Het belang wordt eigenlijk al weergegeven in kerndoel 54. Dit kerndoel houdt in: De leerlingen leren beelden, muziek, taal, spel en beweging te gebruiken, om er gevoelens en ervaringen mee uit te drukken en om er mee te communiceren. In paragraaf 1.2.1. is meer te vinden over de kerndoelen van het vak muziek.

Een aantal belangrijke redenen voor het belang van muziekonderwijs uit dit kerndoel zijn dan ook:

- Muziek kan gevoelens en ervaringen uitdrukken.

Muziek wekt gevoelens en ervaringen op. Als er een lied op de radio wordt gespeeld die voor iemand een emotionele waarde heeft, kan diegene op dat moment terugdenken aan een bepaald moment of een gevoel wat hij of zij toen had. Het kan een vrolijk gevoel oproepen,

maar ook een verdrietig of boos gevoel. Dat geldt voor kinderen ook. Kinderen kunnen hun gevoel uitdrukken in de muziek. Ook kunnen ze onderscheiden of muziek droevig, grappig, of spannend is.

- Met muziek kan men communiceren

Een bekende spreuk luidt: “muziek zegt meer dan woorden”. Met muziek kunnen mensen communiceren met elkaar, ongeacht wat voor taal ze spreken of uit welk land ze komen. Kinderen en mensen kunnen een verhaal vertellen door (samen) muziek te maken.

Naast deze reden zijn er nog een aantal andere redenen voor het belang van muziekonderwijs. Deze worden hieronder toegelicht:

- Muziek is leuk!

Naar muziek luisteren of muziek maken is leuk. Je kunt er vrolijk van worden en je krijgt er energie van. In de klas kan het gebruikt worden als een energieke afwisseling tussen bijvoorbeeld de reken- en taallessen.

- Saamhorigheidsgevoel

Als er in de klas muziek gemaakt wordt, kan dit een saamhorigheidsgevoel opwekken. Met elkaar zijn de kinderen en leerkracht aan het zingen of aan het spelen op instrumenten.

Samen wordt er iets gemaakt wat uiteindelijk mooi klinkt. De groepssfeer verbetert omdat de kinderen het gevoel hebben dat ze samen iets doen en omdat ze samen verantwoordelijk zijn voor het eindresultaat.

- Emotioneel vrij

Als kinderen muziek gaan maken, gaan ze zich emotioneel vrijer voelen. Er is hiervoor al een reden genoemd dat kinderen hun emoties uit kunnen drukken in muziek. Door veel muziek te maken in de klas, durven kinderen meer en kunnen ze zich emotioneel vrijer voelen. In een klas waar veel gezongen wordt, is het voor een kind leuker en makkelijker om een solo te zingen, dan wanneer een kind een solo moet gaan zingen in een klas waar bijna tot niet wordt gezongen. Die solo zingen is dan veel enger. Door veel muziek te maken op school, zullen kinderen zich veiliger voelen.

Hoofdstuk 2: De motorische ontwikkeling

Dit hoofdstuk gaat over de motorische ontwikkeling van kinderen. Om muziek te maken is het nodig dat kinderen een bepaalde motorische ontwikkeling hebben doorgemaakt. Het bespelen van een blokfluit kan bijvoorbeeld pas als de vingers van het kind de gaatjes van de blokfluit goed kunnen en blijven bedekken. In paragraaf 2.1 wordt weergegeven wat de totale ontwikkeling is van een kind op de basisschool. In paragraaf 2.2 wordt dieper ingegaan op wat de motorische ontwikkeling van een kind in de basisschool is. De waarde en het belang is van motoriek binnen het muziekonderwijs wordt beschreven in paragraaf 2.3.

2.1 De totale ontwikkeling

In *Motoriek in de basisschool* wordt de totale ontwikkeling van een kind opgevat als de interactie tussen drie verschillende gebieden. Het gaat om de interactie tussen de cognitieve ontwikkeling, de sociaal-emotionele ontwikkeling en de motorische ontwikkeling. De omgeving is daarbij ook van belang. Deze zou basisveiligheid en andere mogelijkheden moeten bieden. De drie gebieden hebben een samenhang met elkaar. Deze samenhang is goed weergegeven in het volgende voorbeeld: als een kind het eng vindt om mee te spelen met tikkertje op het schoolplein, kan het de motorische vaardigheden die horen bij tikkertje niet goed ontwikkelen. In dit voorbeeld heeft de sociaal-emotionele ontwikkeling een samenhang met de motorische ontwikkeling (Noordstar, 2009).

In *Het verhaal van het kind* worden acht ontwikkelingsgebieden gegeven die verbonden zijn met de ontwikkeling van de identiteit van het kind. Naast de drie gebieden van Noordstar: de cognitieve-, sociale- en motorische gebieden worden er nog vijf andere gebieden onderscheiden door Hendriksen.

De gebieden die Hendriksen onderscheidt voor de identiteitsontwikkeling, de persoonlijkheid van een kind zijn:

- De fysieke ontwikkeling, ook wel rijping genoemd.
- De motorische ontwikkeling.
- De sociale ontwikkeling.
- De cognitieve ontwikkeling.
- De taalontwikkeling
- De morele ontwikkeling. Dit is de ontwikkeling van de “wil” van een kind.
- De creativiteitsontwikkeling, de verbeelding van een kind.
- De emotionele ontwikkeling

Deze acht deelgebieden zijn beweeglijk en ze overlappen elkaar. Ze kunnen niet apart van elkaar gezien worden. “Een kind is niet op te delen in losse elementen, een kind is een geheel. En het geheel is meer dan de som der delen” (Hendriksen, 2011).

2.2 Motorische ontwikkeling van kinderen in het basisonderwijs

In de vorige paragraaf is beschreven uit welke gebieden de totale ontwikkeling van kinderen bestaat. De motorische ontwikkeling is een onderdeel van de totale ontwikkeling van kinderen. De motorische ontwikkeling is onder te verdelen in meerdere domeinen. Op deze onderverdeling zijn vele visies verschenen. De visie die hieronder beschreven wordt is de visie die beschreven staat in *Motoriek op de basisschool*. “Het grote voordeel van deze visie is de herkenbaarheid voor de leerkracht” (Noordstar, 2009).

Hieronder staan de zes domeinen die binnen de motoriek te onderscheiden zijn:

- Rombalans en spierkracht
- Grove motoriek
- Evenwicht
- Oog-handcoördinatie en oog-voetcoördinatie
- Fijne motoriek
- Ruimtelijke oriëntatie

(Noordstar, 2009)

Net als bij de totale ontwikkeling, bestaat de motorische ontwikkeling uit een samenhang van domeinen. De domeinen ontwikkelen zich niet in een achtereenvolgende lijn, maar ontwikkelen zich samen en overlappen daarbij elkaar. De verschillende domeinen zullen hieronder uitgebreider toegelicht worden.

Rombalans en spierkracht

Met de ontwikkeling van de spierkracht en spiercoördinatie begint een pasgeboren baby. Mensen pakken een kind dan nog met een hand achter het hoofdje, zodat deze niet naar achteren kan vallen. Na een aantal maanden zijn de spieren van een kind al beter ontwikkeld. Uiteindelijk gaat het kind zelfstandig kruipen, zitten en lopen.

Grove motoriek

De grove motoriek van een kind is bijvoorbeeld het lopen, huppelen, springen en rennen. Deze is onder te verdelen in de kwantiteit en de kwaliteit van grove motoriek. De kwaliteit gaat over hoe mooi een kind bijvoorbeeld kan hinkelen. De kwaliteit gaat over het aantal keren dat een kind huppelen kan.

Evenwicht

De grove motoriek ontwikkelt zich tegelijk met het evenwicht. Bij het lopen is er evenwicht nodig. Kinderen die net hebben leren lopen, kunnen nog niet in een rechte lijn lopen. Het evenwicht ontwikkelt zich steeds beter naarmate de kinderen ouder worden. Ook wordt er verondersteld dat de kinderen steeds moeilijkere evenwichtsoefeningen kunnen doen. Ook hierbij zijn de kwaliteit en de kwantiteit weer van belang.

Oog-handcoördinatie en oog-voetcoördinatie

De oog-handcoördinatie en oog-voetcoördinatie is een samenwerking tussen de ogen en handen en de ogen en voeten. Het gaat erom dat een kind de handen of voeten op de juiste manier kan bewegen met de informatie die het via de ogen binnenkrijgt. Bij snelle balspelen zoals voetbal of trefbal is dit domein erg van belang.

Fijne motoriek

De fijne motoriek is de motoriek in de vingers, polsen en onderarmen. Bij het schrijven is de fijne motoriek erg belangrijk. Daarnaast is het leren schrijven een samenwerking tussen deze fijne motoriek, ruimtelijke oriëntatie en oog-handcoördinatie.

Ruimtelijke oriëntatie

“De ontwikkeling van de ruimtelijke oriëntatie begint bij het lichaamsbesef. Kinderen leren de verschillende lichaamsdelen, de begrippen voor, achter en naast, en vervolgens de begrippen links en rechts” (Noordstar, 2009). Na het ontwikkelen van het lichaamsbesef gaan kinderen ook driedimensionaal kijken en tweedimensionaal denken.

In het volgende hoofdstuk zullen de motorische- en de muzikale ontwikkeling met elkaar samenkomen. Er wordt gekeken naar het belang van de combinatie van deze twee ontwikkelingsgebieden.

Hoofdstuk 3: Muziek en bewegen

In de vorige hoofdstukken zijn de inhoud van muziek in het basisonderwijs en de motorische ontwikkeling van kinderen besproken. In dit hoofdstuk staat beschreven wat de combinatie van muziek en beweging met kinderen in het basisonderwijs kan doen. In paragraaf 3.1 worden de waarde en het belang van motoriek binnen het muziekonderwijs uitgediept. Het begrip automatisering wordt in de tweede paragraaf omschreven. In paragraaf 3.3 zullen voorbeelden gegeven worden van hoe beweging toegepast kan worden in muzieklessen in het basisonderwijs.

3.1 De waarde en het belang van motoriek binnen het muziekonderwijs

De verschillende domeinen van de motorische ontwikkeling zijn in hoofdstuk 2 beschreven. Deze domeinen zijn van belang voor het maken van muziek. Als de kinderen geen controle hebben over hun lichaam, zullen ze veel moeite hebben met het maken van muziek. Muziek en motoriek kunnen niet afzonderlijk van elkaar gezien worden. Zonder de fijne motoriek in de vingers, polsen en onderarmen, is het lastig om bijvoorbeeld op een xylofoon de juiste staven in een regelmatig tempo aan te slaan. De fijne motoriek is belangrijk voor het bespelen van elk instrument. Naast de fijne motoriek is ook de grove motoriek belangrijk voor het leren bespelen van een instrument (Herfs, van der Lei, Riksen & Rutten, 2005). Ook de oog-handcoördinatie en de oog-voetcoördinatie is een belangrijk motorisch domein voor muziek in het basisonderwijs. De kinderen kijken naar de leerkracht, die iets voordoet of voorzingt, en spelen of zingen dit na. Ze krijgen aanwijzingen hoe ze iets moeten doen. Daarbij spelen ze bijvoorbeeld een ritme met hun handen op een trommel, met tempo- en dynamiek-aanwijzingen die hun ogen doorkrijgen van de leerkracht.

De motoriek is erg belangrijk bij het bespelen van een muziekinstrument. Hierbij speelt ook de cognitie een grote rol. Daarom wordt er ook wel gesproken van psychomotorische vaardigheden (Herfs, van der Lei, Riksen & Rutten, 2005).

Herfs, van der Lei, Riksen & Rutten (2005) beschrijven een volgorde voor het aanleren van muzikale vaardigheden.

1. *Imitatie.*

Het kind vormt zich een globale voorstelling van de beweging en de klank door te luisteren, te observeren of door het eventueel na te doen. Het kind ziet globaal hoe de leerkracht of een medeleerling het melodietje voorspeelt.

2. *Deelstructuren.*

De totale handeling wordt opgesplitst in onderdelen. Het kind begint bijvoorbeeld

eerst met een lastig sprongetje, oefent daarna de eerste zin, enzovoort. De totale handeling wordt zo opgebouwd en alle onderdelen worden apart geoefend.

3. *Coördinatie.*

Alle deelhandelingen worden nu achter elkaar gedaan zodat er een samenhangend handelingspatroon ontstaat. Het kind oefent bijvoorbeeld de overgang van het sprongetje naar de tweede maat. Het gevoel dat in de spieren ontstaat is daarbij erg belangrijk en vormt uiteindelijk een geheugenpatroon.

4. *Automatisering.*

Wanneer de beweging vloeiend verloopt, zonder dat er bij nagedacht moet worden, ontstaat automatisering.

Kinderen zouden het leren van motorische muzikale vaardigheden via bovenstaande volgorde moeten leren. Echter een kind wil het liefst direct een echte rockster worden. Ze willen al gelijk op het niveau van de automatisering zitten. Voor leerkrachten is het belangrijk om alle vier de stappen goed te laten verlopen (Herfs, van der Lei, Riksen & Rutten, 2005). In de volgende paragraaf zal dieper worden ingegaan op het proces van de automatisering van muziek.

3.2 Muziek automatiseren

Een pianist weet blindelings de toetsen te vinden van een piano, een goede gitarist heeft de akkoorden in zijn hoofd zitten en weet ze zonder na te denken aan te slaan op zijn gitaar. Dit zijn voorbeelden van geautomatiseerde bewegingen. Deze bewegingen zouden niet gemaakt kunnen worden zonder de motoriek van de pianist.

Een moeilijke partituur kan een pianist niet gelijk automatisch spelen op de piano. Hier is oefening voor nodig. Als de pianist genoeg oefent, zullen de noten uiteindelijk in zijn vingers zitten. Het is eigenlijk hetzelfde als blind typen op een toetsenbord. Wetenschapsjournalist Mark Mieras beschrijft in zijn boek *Ben ik dat, wat hersenonderzoek vertelt over onszelf*, hoe het automatiseren van muziek in mensenhersenen werkt. “In de hersenen worden de vaste bewegingen van bijvoorbeeld het pianospelen onthouden”. Er worden als het ware vaste programma’s aangelegd voor ingestudeerde bewegingen (Mieras, 2011).

De meeste kinderen in het onderwijs zullen geen concertpianist worden en zullen geen pianoles krijgen op school. Wel zullen een aantal kinderen naast de muzieklessen op school, thuis een instrument gaan bespelen. De motorische bewegingen die vaak met handen gemaakt worden zijn voor het bespelen van een instrument van groot belang.

In de volgende paragraaf zullen een aantal activiteiten worden beschreven waarin de toepassing van beweging in een muziekles goed te gebruiken is.

3.3 Beweging toepassen in muzieklessen

In deze paragraaf worden een aantal voorbeelden en activiteiten geschetst van activiteiten die de combinatie van muzikale vaardigheden en beweging bevatten. Deze activiteiten zouden in een muziekles gedaan kunnen worden.

De definitie van muzikale vaardigheden die wordt beschreven in het boek *Muziek Leren* luidt: “Alle vaardigheden die te maken hebben met het leren van muziek. Meer specifiek kunnen muzikale vaardigheden worden opgevat als alles wat te maken heeft met expressie, muzikaliteit, enzovoort” (Herfs, van der Lei, Riksen & Rutten, 2005).

Muzikale vaardigheden met beweging:

- Het bespelen van een instrument

Het spelen van een instrument is één van de moeilijkste muzikale vaardigheden. Er moet zoveel tegelijk gedaan worden en over verschillende dingen van het muziek maken worden nagedacht. Cognitieve, auditieve en motorische vaardigheden zijn belangrijk en onmisbaar bij het aanleren van deze muzikale vaardigheid (Herfs, van der Lei, Riksen & Rutten, 2005).

- Ritmische bewegingen

Deze bewegingen hebben een contactoppervlakte nodig om tot stand te kunnen komen. Een contactoppervlakte is bijvoorbeeld een tafel, de vloer, een trommel of het klappen in je handen (Retra, 2009). De bewegingen worden gemaakt aan de hand van de maat, het tempo van een lied. Voorbeelden van zulke bewegingen zijn tikken, klappen en drummen.

- Gebarende bewegingen

Deze bewegingen kunnen door het hele lichaam gemaakt worden, maar hebben in tegenstelling met de ritmische bewegingen geen contactoppervlakte nodig (Retra, 2009). Bij gebarende activiteiten volgen de bewegingen de tekst van het liedje. De tekst wordt daarnaast extra benadrukt door het gebruik van deze bewegingen. “De bewegingen stimuleren impliciet begrip van muzikale elementen door middel van een indirecte connectie” (Retra, 2009).

- Dansen

Dansen, ook wel bewegen op muziek genoemd, is een welbekende vaardigheid die te maken heeft met bewegen en muziek. Jonge kinderen gaan bij het horen van muziek vaak al direct bewegen en dansen. In het eerste hoofdstuk staat al dat bewegen op muziek één van de vijf domeinen is. Deze vijf domeinen zijn belangrijk voor het muziekonderwijs. Bij bewegen op muziek kan gedacht worden aan het maken en uitvoeren van een musical, een dansje uitvoeren, of spontaan bewegingen maken bij de muziek die afgespeeld wordt. (van der Lei, Haverkort & Noordam, 2004).

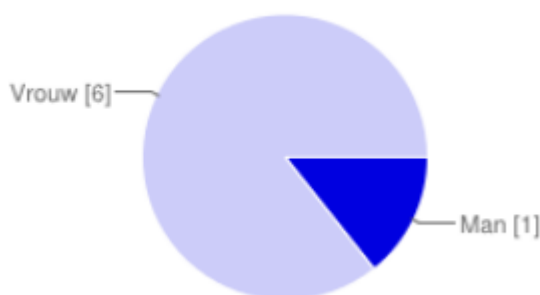
Hoofdstuk 4: Muziek op CBS De Triangel

In dit hoofdstuk wordt beschreven hoe er muziekonderwijs wordt gegeven op CBS De Triangel. Door middel van een korte enquête onder de groepsleerkrachten is het muziekonderwijs onderzocht. Ook zijn er een aantal vragen die gaan over muziek en beweging. De resultaten van deze enquête zullen hier worden beschreven. Hieronder volgen eerst de resultaten van de enquête. Daarna zullen deze resultaten verder besproken worden.

4.1 resultaten van de enquête

zijn 17 groepsleerkrachten die op CBS De Triangel werkzaam zijn. Er zijn zeven leerkrachten die gereageerd hebben via de enquête. Dat betekent dat er een uiteindelijke respons was van 41%.

Vraag 1: Geslacht

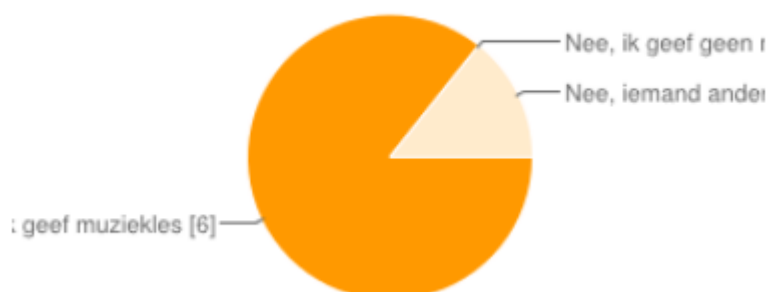

Man	1	14%
Vrouw	6	86%

Vraag 2: In welke groep bent u leerkracht?

8 5 1 7b 3-4 1a 2

Vraag 3: Geeft u muziekles?

Ja, ik geef muziekles	6	86%
Nee, ik geef geen muziekles	0	0%
Nee, iemand anders geeft de groep muziekles	1	14%

Vraag 4: Hoe vaak doet u (korte) muziekactiviteiten in de week?

1 a 2 keer per week Ik probeer elke dag wel een liedje(s) te zingen elke dag
leerlingen (bijna) dagelijks 1 keer in de twee weken 1 keer per week
Ik werk drie dagen in de week en ik probeer in ieder geval twee keer te zingen

Uit deze antwoorden blijkt dat de meeste leerkrachten wekelijks meerdere(korte) muziekactiviteiten doen. Een enkele leerkracht doet dit één keer per twee weken.

Vraag 5: Hoe vaak geeft u muziekles in de week?

1 keer per maand dat doet mijn duo'er 2 keer per week 1 keer in de twee weken
ongeveer 1 keer per week of per twee weken 1 keer per maand
Een "echte" muziekles geef ik misschien een keer per maand

Een echte muziekles wordt door de meeste leerkrachten niet wekelijks gedaan. De kleuterleerkrachten doen dit vaker dan de leerkrachten van de midden- en bovenbouw. Een muziekles wordt door de meeste leerkrachten één of twee keer per maand gegeven.

Vraag 6: Hoe vaak krijgen de leerlingen van uw groep muziekles per week op school?

1 keer per week 2 keer per week 1 keer in de twee weken
1 keer per maand ongeveer 1 keer per week of per twee weken

Op de vraag hoe vaak de kinderen muziekles krijgen, van eventuele meerdere leerkrachten per groep kwamen de antwoorden redelijk overeen met de antwoorden uit vraag 5. Uit deze vraag kwam een iets groter aantal muzieklessen per week of per maand. De antwoorden liggen wat verder uiteen. Er is een groep die twee keer per week muziekles krijgt, en er is ook een groep die één keer per maand muziekles krijgt.

Vraag 7: Als u weinig muziekles geeft, welke reden kunt u daarvoor noemen?

geen tijd door drukke planning, veel voorbereidingstijd Ik ben niet muzikaal en kan al helemaal niet zingen, helaas... De methode (Moet je doen) die we ervoor hebben is ook niet ideaal
het schiet er vaak bij in tijdgebrek, er moet al zo veel helaas veel andere activiteiten, tijdsdruk
een overvol weekschema,

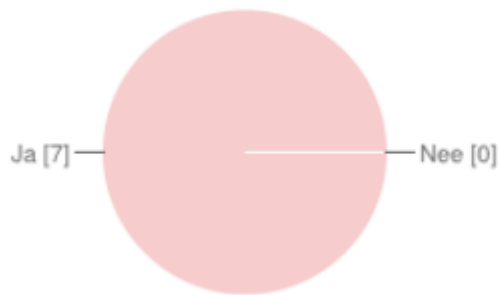
Vooral tijdgebrek wordt genoemd als reden waardoor er weinig muziekles wordt gegeven. Ook wordt er genoemd door een leerkracht dat de methode niet goed te gebruiken is.

Vraag 8: Zou u meer tijd willen besteden aan het vak muziek?

soms wel Als ik kon zingen wel nee Ja nee Ja
op zich wel, maar ik weet ook dat dit qua tijdsdruk niet altijd lukt

▪ Ja	4	56%
▪ Soms	1	14%
▪ Nee	2	28%

Vraag 9: Gebruikt u een muziekmethode en/of andere muziekboeken?

- Nee 0 0%
- Ja 7 100%

Ja, namelijk:

Moet je doen, eigenwijs

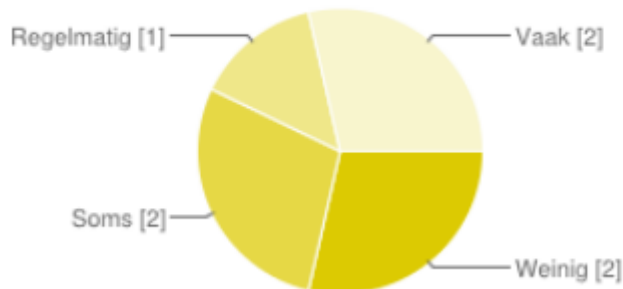
moet je doen activiteiten in kleuterplein Kleuterwijs Muziek moet je doen

Moet je doen en ik maak ook gebruik van eigen liedjes

We hebben Moet je Doen, maar die gebruik ik nauwelijks. Wel gebruik ik Eigenwijs.

De meeste leerkrachten gebruiken de methode “Muziek moet je doen”. Ook de liedbundel “eigenwijs” wordt regelmatig genoemd. Één leerkracht maakt gebruik van eigen liedjes.

Vraag 10a: In welke mate maakt u gebruik van ondersteunende bewegingen in uw muzieklessen?

- Weinig 2 29%
- Soms 2 29%
- Regelmatig 1 14%
- Vaak 2 29%

Vraag 10b: Welke ondersteunende bewegingen gebruikt u in uw muzieklessen en muziekactiviteiten?

dans en gebaren lichaamsbeweging en uitbeelden Beetje dansoefeningen

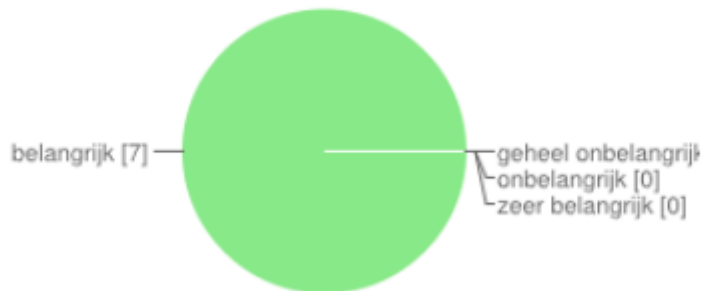
veel met gebaren en soms muziekinstrumenten

Bewegingen die passen bij de tekst van de liedjes en bewegingen die passen bij de sfeer van de muziek

vooral bewegingen, soms muziekinstrumenten

▪ Dans	2	22%
▪ Gebaren	5	55%
▪ Muziekinstrumenten	2	22%

Vraag 11: In hoeverre vindt u de combinatie muziek en beweging in muzieklessen belangrijk?

▪ Geheel onbelangrijk	0	0%
▪ Onbelangrijk	0	0%
▪ Belangrijk	7	100%
▪ Zeer belangrijk	0	0%

Vraag 12: Heeft u verder nog opmerkingen wat betreft het vak muziek op CBS De Hoeksteen?

heeft nu geen prioriteit, maar als het kan is het een leuk vak

de lessen uit de methode muziek moet je doen kosten wat betreft voorbereiding veel tijd. Het zijn heel veel losse activiteiten achter elkaar die soms lastig te onthouden zijn. Je hebt dus steeds het boek nodig tijdens de les. Dit werkt niet echt prettig.

Verder vind ik de liedjes niet echt leuk, zijn niet pittig en beetje saai.

Er zou meer tijd moeten zijn voor muziek, juist voor kleuters.

nee nee nee nee

Vier leerkrachten hadden geen verdere opmerkingen. Drie leerkrachten hadden nog een aantal opmerkingen over het vak muziek op CBS De Triangel. Die opmerkingen staan hierboven beschreven.

4.2 Resultaten samengevat

Het percentage van de leerkrachten dat heeft gereageerd op de enquête was 41%. Voor een completer beeld hadden er meer leerkrachten moeten reageren. Echter de leerkrachten die gereageerd hebben, waren allen werkzaam in verschillende groepen in verschillende bouwen. Het beeld dat van het muziekonderwijs op CBS De Triangel is ontstaan is daardoor wel een totaalbeeld geworden.

Muziekles

De leerkrachten gaven aan dat een “echte muziekles” maandelijks werd gegeven. De kleuterjuffen doen dit vaker. Korte muziekactiviteiten worden vaker gedaan, doordat hier minder tijd voor nodig is. Korte muziekactiviteiten komen wekelijks, soms meerdere keren voor. De leerkrachten gaven aan dat er weinig tijd is voor het geven van muziekles. Korte muziekactiviteiten zijn wat makkelijker voor te bereiden en er is minder tijd voor nodig.

Tijd

Van de leerkrachten die op de enquête gereageerd hebben, heeft 56% aangegeven meer tijd te willen besteden aan het vak muziek. 28% van de leerkrachten wil echter niet meer tijd besteden aan het muziekonderwijs op CBS De Triangel. Hierboven werd al beschreven dat de muziekles soms wordt overgeslagen, of minder vaak wordt gegeven door het tijdgebrek.

Methode

Alle leerkrachten hebben aangegeven dat ze een methode gebruiken voor het vak muziek. Naast de methode “Muziek Moet je Doen”, worden de boeken “Eigenwijs” en “Kleuterwijs” gebruikt voor de muzieklessen. Één leerkracht gebruikt ook eigen materiaal. Veel leerkrachten houden vast aan de methode en wijken hier niet of weinig van af. Een aantal leerkrachten gaf aan het moeilijk te vinden om muziekonderwijs te geven, om in de klas te zingen of om zelf muziekactiviteiten te bedenken.

Bewegingen

Van de leerkrachten vind 100% de combinatie van muziek en beweging belangrijk. Toch zegt 29% veel en 14% regelmatig gebruik te maken van ondersteunende bewegingen in de muziekles. Samen is dat 43% die regelmatig tot vaak gebruik maken van beweging in de muziekles. De overige 57% maakt soms of weinig gebruik van ondersteunende bewegingen. De ondersteunende bewegingen die het meeste worden gebruikt in een muziekles zijn gebaren. 55% van de leerkrachten gaf dit aan. Andere bewegingen die werden genoemd zijn dansen op muziek en het bespelen en gebruiken van muziekinstrumenten.

Hoofdstuk 5: Verantwoording onderzoek

In de voorgaande hoofdstukken is de literatuur beschreven. Door deze verdieping kan er nu gekeken worden naar het praktijkonderzoek. Dit hoofdstuk beschrijft de keuzes die zijn gemaakt voor dit onderzoek. De probleemstelling, de onderzoeksvragen en de methode van onderzoek worden eerst beschreven in paragraaf 5.1. In paragraaf 5.2 volgt de verantwoording van het onderzoek.

5.1 Praktijkonderzoek algemeen

In deze paragraaf worden de probleemstelling en de onderzoeksvragen beschreven. Daarnaast wordt de gebruikte methode van onderzoek uitgelegd.

5.1.1 Probleemstelling

De probleemstelling van dit onderzoek luidt: Ik weet niet wat de invloed van bewegingen is bij het toepassen van muzikale vaardigheden.

5.1.2 Onderzoeksvragen

Naar aanleiding van de probleemstelling is er een onderzoeksvraag ontstaan. De onderzoeksvraag die met behulp van dit onderzoek te beantwoorden is, is de volgende:

“Wat voor invloed hebben bewegingen bij het toepassen van muzikale vaardigheden in de bovenbouw op CBS De Triangel?”

Er wordt een antwoord gezocht voor deze onderzoeksvraag aan de hand van een aantal deelvragen. Er is een scheiding gemaakt tussen onderzoeksvragen die vanuit de literatuur te beantwoorden zijn en onderzoeksvragen die vanuit het praktijkonderzoek te beantwoorden zijn. De deelvragen zullen hieronder worden beschreven.

Onderzoeksvragen vanuit de literatuur:

- Wat is de inhoud van het vak muziek in het basisonderwijs?
- Wat is de waarde en het belang van muziek in het basisonderwijs?
- Wat is de waarde en het belang van motoriek binnen het muziekonderwijs?
- Op welke manier kan beweging worden toegepast in muzieklessen?

Onderzoeksvragen vanuit het praktijkonderzoek:

- Welke rol heeft muziek op CBS De Triangel?
- Wat voor invloed hebben bewegingen bij het aanleren van muzikale vaardigheden in de bovenbouw op CBS De Triangel?

De onderzoeksvragen vanuit de literatuur hebben in Hoofdstuk één, twee en drie vorm gekregen. In hoofdstuk vier staan de resultaten van de enquête die de leerkrachten hebben ingevuld. In hoofdstuk zes volgen de resultaten van de leerlingen-enquêtes. De keuzes voor het gebruik van deze enquêtes worden in paragraaf 5.2 verder toegelicht. In het laatste hoofdstuk zullen de conclusies van dit onderzoek te lezen zijn.

5.1.3 Methode van onderzoek

Er zijn verschillende manieren waarop een onderzoek kan worden uitgevoerd. In het boek van Baarda en de Goede (2006), worden alle aspecten voor het opzetten en uitvoeren van een kwantitatief onderzoek uitgelegd. De verschillende soorten van onderzoek worden onder andere in dit boek besproken.

Dit onderzoek is een toetsend onderzoek. Er wordt een verschil/samenhang verwacht tussen muzikale vaardigheden en beweging. Er wordt verondersteld dat deze twee kenmerken veel met elkaar te maken hebben.

Om aan de benodigde informatie te komen wordt er gebruik gemaakt van enquêtes. Deze enquêtes worden door de leerlingen van groep vijf van CBS De Triangel ingevuld nadat ze een muzikles hebben gehad. De enquêtes zullen de motivatie gaan meten van de kinderen in de muzieklessen.

Deze muzieklessen zijn onderdeel van een experiment. Er wordt gebruik gemaakt van een experiment, omdat er getoetst moet worden of er een causaal verband bestaat tussen twee kenmerken (Baarda & Goede, 2006). Het experiment is een quasi-experiment omdat er gebruik gemaakt wordt van een bestaande groep, in dit geval een schoolklas. Hierdoor zullen niet alle storende factoren uitgesloten worden en is het geen zuiver experiment. Daarbij wordt er in dit onderzoek een enkelvoudige tijdreeks gebruikt, wat betekent dat er één experimentele groep is, waarbij meerdere metingen uitgevoerd worden (Baarda & Goede, 2006).

Het quasi-experimentele model met de enkelvoudige tijdreeks ziet er als volgt uit:

Tijdstip	t1	t2	t3	t4	t5	t6
Groep 1	0	x	0	x	0	x

X = experiment (een muzikles met veel beweging)

0 = reguliere programma (een muzikles zonder veel bewegingen)

5.2 Verantwoording onderzoek

In de vorige paragraaf zijn de probleemstelling, de onderzoeksvraag en de deelvragen van het onderzoek beschreven. Daarnaast is de methode van onderzoek toegelicht. Het doen van een onderzoek kan op meerdere manieren. De basis blijft echter van elk onderzoek hetzelfde. Zoals ook bij dit onderzoek het geval is, bestaat het eerste onderdeel uit een theoretisch gedeelte. Naar aanleiding van het theoretisch gedeelte wordt een praktijkonderzoek gedaan. In de volgende subparagrafen wordt beschreven hoe dit onderzoek tot stand is gekomen en welke keuzes er zijn gemaakt.

5.2.1 Keuze voor soort kwantitatief onderzoek

In het boek van Baarda en de Goede (2006) worden drie soorten van kwalitatief onderzoek beschreven. Het beschrijvend-, exploratief-, en toetsingsonderzoek. In paragraaf 5.1.3 is al beschreven dat dit een toetsingsonderzoek is. Kenmerkend van een toetsingsonderzoek is dat er een samenhang wordt verwacht tussen twee kenmerken. De kenmerken in dit onderzoek zijn de kenmerken muzikale vaardigheden en beweging.

Ook is er gekozen voor het afnemen van enquêtes onder de leerlingen. Deze enquêtes konden tegelijk ingevuld worden door alle leerlingen aan het eind van een muziekles. Het doel van deze enquête was het meten van de motivatie van de leerlingen. Doordat er verschillende muzieklessen gegeven werden, de ene met veel beweging en de ander zonder veel beweging, kon er gekeken worden of er een verschil in motivatie was bij de leerlingen.

5.2.2 Variabelen

In de vorige paragraaf staat al dat de kenmerken muzikale vaardigheden en beweging voorkomen in dit onderzoek. Deze kenmerken kunnen pas variabelen genoemd worden als deze begrippen in meetbare termen zijn vertaald (Baarda & Goede, 2006).

Het vertalen van deze kenmerken naar meetbare termen wordt operationaliseren genoemd. De kenmerken worden als volgt gedefinieerd:

- Bewegingen: handelingen die gemaakt worden tijdens het maken van muziek om de muziek te ondersteunen en/of verduidelijken of om een instrument te bespelen.
- Muzikale vaardigheden: in de volgende domeinen: muziek beluisteren, muziek maken (vocaal en/of instrumentaal)

Onafhankelijke variabelen:

- Het krijgen van een muziekles met veel beweging
- Het krijgen van een muziekles zonder veel beweging.

Afhankelijke variabele:

- De mate waarin een leerling een muziekles met veel beweging leuker vindt.

5.2.3 Testfase

Voor dit onderzoek zijn muzieklessen en enquêtes voor de leerlingen samengesteld. Daarbij is er nog een enquête voor de leerkrachten samengesteld. Voordat de lessen gegeven konden worden en voordat de enquêtes daarbij gebruikt konden worden is dit bekeken door mijn begeleider, Sjoerd van der Veen. Met de aanpassingen en feedback zijn de enquêtes een klein beetje aangepast. De vraagstelling kon bij een aantal vragen wat duidelijker. De muzieklessen hoefden niet aangepast te worden. Hierna konden de muzieklessen gegeven worden en nadien konden de enquêtes ingevuld worden door de respondenten, de leerlingen van groep 5 van CBS De Triangel. Na de eerste muziekles is er gekeken of er eventueel nog iets aangepast moest worden in de enquêtes. De respondenten gaven geen verdere moeilijkheden in de enquêtes aan, dus dat was niet nodig.

Ook de enquête voor de leerkrachten over het muziekonderwijs op CBS De Triangel is bekeken door Sjoerd van der Veen. Hier hoefde niks aan veranderd te worden. Voordat deze enquête werd ingevuld door de leerkrachten, heeft de directeur van CBS De Triangel, Taeke Venema, de enquête bekeken en goedgekeurd. Daarna kon de enquête worden opgestuurd naar de leerkrachten van CBS De Triangel.

De testfase heeft gezorgd voor meetbare en duidelijke enquêtes (Baarda & Goede, 2006).

5.2.4 Storende onderzoeksfactoren

Het experiment werd uitgevoerd in een schoolklas. Daar kunnen meerdere storende factoren voorkomen. Een tussentijds voorval bij een leerling zorgde ervoor dat hij geen zin meer had in de les en om de enquête serieus in te vullen. Hij had een conflict met de leerkracht van de klas, waardoor hij bij de muziekles niet goed mee deed. Uit deze ingevulde enquête konden dus geen juiste resultaten worden gehaald. Ook zorgde bij een les de bouwvakkers die op het dak bezig waren voor flink wat afleiding tijdens de les. Gelukkig waren deze maar 10 minuten bezig, zodat de leerlingen het grootste gedeelte van de les hebben meegekregen. Er was soms een leerling ziek op de dagen dat ik muziekles gaf. Deze leerling heeft niet alle lessen meegekregen. Het beeld dat die leerling heeft gekregen is dus niet helemaal compleet. Het zou ook kunnen dat er bij een aantal kinderen een testeffect heeft opgetreden. Na elke les werd er een enquête ingevuld. Sommige vragen verschilden niet veel van elkaar. Kinderen kunnen bewust dezelfde antwoorden hebben ingevuld die ze al eerder hebben ingevuld. Bij het invullen van de enquête viel het op dat eigenlijk elk kind serieus aan het invullen was. Dat is goed voor de betrouwbaarheid van de resultaten.

Naar de leerkrachten van CBS De Triangel is ook een enquête verstuurd. De respons van de respondenten was matig. Van de 17 leerkrachten hebben er zeven gereageerd. Het was voor het totaalresultaat beter geweest als er meer leerkrachten hadden gereageerd. De

mening van de andere tien leerkrachten is nu niet naar voren gekomen. Echter, de leerkrachten die hebben gereageerd op de enquête waren allemaal werkzaam in verschillende groepen. Zo is er een redelijk betrouwbaar totaalbeeld ontstaan.

5.2.5 Populatie (N)

De eenheden, te weten de 27 leerlingen van groep 5a van CBS De Triangel vormen samen de populatie alle leerlingen in de bovenbouw van het reguliere basisonderwijs in Nederland.
N= alle bovenbouwleerlingen van het reguliere basisonderwijs..

5.2.6 Steekproef (n)

De steekproef wordt getrokken uit de populatie.

n = de 27 leerlingen van groep 5a van CBS De Triangel.

Er wordt in dit onderzoek een selecte steekproef getrokken in de vorm van een doelgerichte steekproef. De leerlingen van groep 5a van CBS De Triangel kunnen worden beschouwd als karakteristiek voor de gehele populatie.

De heterogeniteit van de populatie is redelijk. De kinderen in deze groep zijn allemaal ongeveer even oud. Er zitten meisjes en jongens in de klas. Tussen de kinderen zitten niveaueverschillen. Dit onderzoek wil een goed globaal beeld krijgen. Op basis van het voorgaande is de steekproefomvang vastgesteld op een schoolklas van 27 leerlingen.

5.2.7 Respons

Er zijn twee verschillende soorten enquêtes afgenomen. Hieronder volgt een korte beschrijving van deze vragenlijsten, waarna de respons wordt beschreven.

De respons is onder te verdelen in twee soorten. De aanvankelijke respons en de uiteindelijke respons. De aanvankelijke respons is het deel van de steekproef dat in feite mee doet aan het onderzoek. De uiteindelijke respons is het deel dat ook daadwerkelijk heeft meegedaan en bruikbare gegevens heeft opgeleverd (Baarda & Goede, 2006).

- Zes keer een enquête onder de leerlingen van groep 5a naar aanleiding van de muzieklessen van het experiment.

Aanvankelijke respons: 27 leerlingen

Uiteindelijke respons: Uit de zes lessen een gemiddelde van 25,8 leerlingen, afgerond 26 leerlingen.

- Een enquête onder de leerkrachten over het muziekonderwijs op CBS De Triangel.

Aanvankelijke respons: 17 leraren

Uiteindelijke respons: 7 leraren

5.2.8 Beschrijving meetniveaus

Er wordt een onderscheid gemaakt tussen metingen op nominaal niveau, ook wel categorische metingen genoemd, en niet categorische metingen op ordinaal niveau (Baarda & Goede, 2006).

Het meetniveau van de te meten kenmerken in dit onderzoek is ordinaal. De uitkomsten van de enquêtes kunnen in aantallen en getallen worden gegeven. Er is sprake van meer en minder wat in een getal of in procenten is uit te drukken.

5.2.9 Validiteit

De verwachting van de validiteit van de metingen is redelijk tot goed omdat er geprobeerd wordt te meten wat er beoogd wordt te meten. Er is lang nagedacht over de vragen en de vraagstelling voor de verschillende vragenlijsten.

Met de onderzoeksvraag is van te voren aangegeven wat er gemeten moet worden. De invloed van bewegingen bij het toepassen van muzikale vaardigheden werden gemeten. Dit is gedaan aan de hand van enquêtes onder de leerlingen na de muzieklessen van het experiment. Deze enquêtes hebben de motivatie van de kinderen gemeten bij muzieklessen waar veel beweging in voorkwam. Daarnaast hebben de kinderen ook een enquête ingevuld voor de muzieklessen waarin weinig beweging voorkwam. Deze resultaten konden met elkaar worden vergeleken. Er werd dus een valide meting gedaan. De enquêtes hebben gemeten wat er in de onderzoeksvraag werd aangegeven.

5.2.10 Betrouwbaarheid

Een onderzoek wordt betrouwbaar bevonden als het zo min mogelijk te maken heeft met toeval (Baarda & Goede, 2006).

De respondenten die de leerlingenenquête hebben ingevuld waren allemaal verschillend. Er waren jongens en meisjes bij, die de populatie goed konden vertegenwoordigen. Dat is goed voor de betrouwbaarheid van dit onderzoek. Er is tegen de kinderen niet verteld dat er een verschil was in de muzieklessen. Het verschil was dat de ene muzikles veel en de andere muzikles weinig beweging bevatte. Dit is bewust niet verteld, omdat ze anders de enquête daarop in zouden kunnen gaan vullen. De respondenten hebben de vragenlijsten anoniem in kunnen vullen. Dat betekent dat de kans op gewenste antwoorden niet groot was. Dit is bevorderlijk voor de betrouwbaarheid van het onderzoek. In het onderwijs kunnen veel toevalligheden voorkomen in een groep. De storende factoren zijn klein gebleven, soms waren de kinderen even afgeleid omdat er buiten iets interessants gebeurde.

Van de enquête die de leerkrachten hebben ingevuld is de betrouwbaarheid iets minder hoog. Dit komt doordat er een gering aantal respons was. Zeven van de zeventien leerkrachten hebben de vragenlijst ingevuld. Toch waren de respondenten erg gevarieerd.

Ze kwamen allemaal uit verschillende groepen, waardoor er wel een totaalbeeld uit is ontstaan, waaruit redelijke feiten en conclusies getrokken konden worden.

5.2.11 Keuze interview of observatie

Er is gekozen voor een interview in dit onderzoek. Door middel van een interview kan men meer te weten komen over houdingen, meningen, kennis en gevoelens (Baarda & Goede, 2006). Het interview heeft schriftelijk plaatsgevonden onder de leerlingen, na elke muzikles van het experiment. Het voordeel hiervan was dat alle leerlingen tegelijk de vragenlijsten invulden. Ook hoefde de vragenlijst niet lang en ingewikkeld te zijn. De kinderen moesten hem snel en makkelijk in kunnen vullen. Doordat er zes lessen van het experiment gegeven werden, moesten de respondenten ook zes keer een vragenlijst invullen. Voor de verwerking was het handig dat de meeste vragen gesloten waren, of dat er meerkeuze antwoorden gegeven konden worden. Er was genoeg ruimte om een ander antwoord te geven, mocht een respondent nog wat meer kwijt willen over de gegeven les.

Ook onder de leerkrachten van CBS De Triangel is een schriftelijk interview afgenomen. Deze werd digitaal ingevuld. Er was geen tijd om het interview mondeling te doen en omdat alle leerkrachten regelmatig op de computer werken, was het handig om de vragenlijsten digitaal te laten invullen.

Hoofdstuk 6: Resultaten

In dit hoofdstuk zullen de resultaten worden beschreven van het experiment van zes lessen dat heeft plaatsgevonden in groep 5 van "CBS De Triangel". Alle leerlingen hebben na elke muziekles van dit experiment een korte enquête ingevuld. De resultaten van deze enquête zijn beschreven op de volgende pagina's.

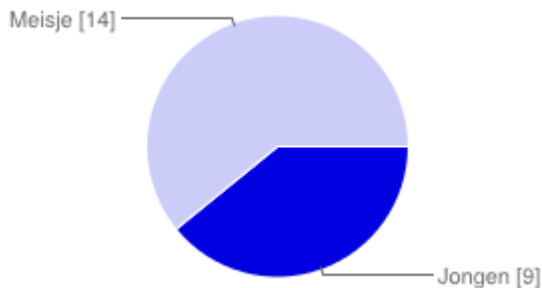
6.1 Resultaten enquête muziekles 1

Muziekles 1 (zonder veel beweging) 19-11-12

Aantal respondenten: 27

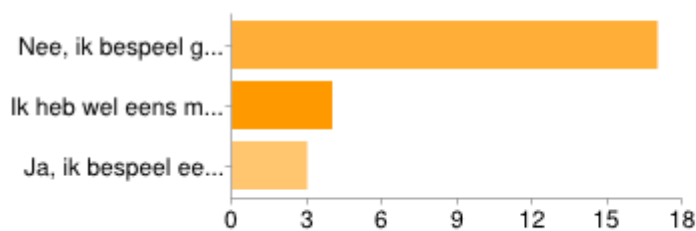
aanvankelijke respons bij muziekles 1: 23

Vraag 1: Ben je een jongen of ben je een meisje?

- Jongen 9 39%
- Meisje 14 61%

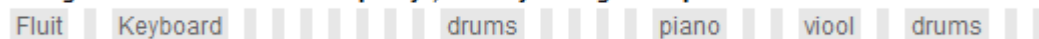
Vraag 2a: Bespeel je thuis een instrument of heb je wel eens muziekles gehad buiten school?

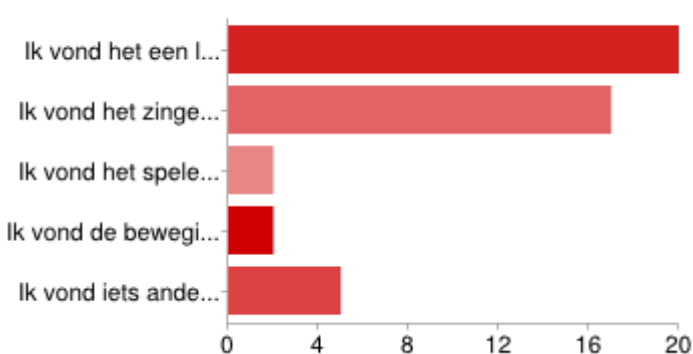
- Nee, ik bespeel geen instrument en/of heb niet eerder muziekles gehad buiten school. 17 74%
- Ja, ik heb wel eens muziekles gehad, maar nu niet meer. 4 17%
- Ja, ik bespeel een instrument. 3 13%

De respondenten konden meer dan één vakje selecteren, en daarom kan het percentage hoger dan 100% zijn.

Vraag 2b: Welk instrument bespeel je, of heb je vroeger gespeeld?

Vraag 3a: Wat vond je leuk aan de muziekles van vandaag?

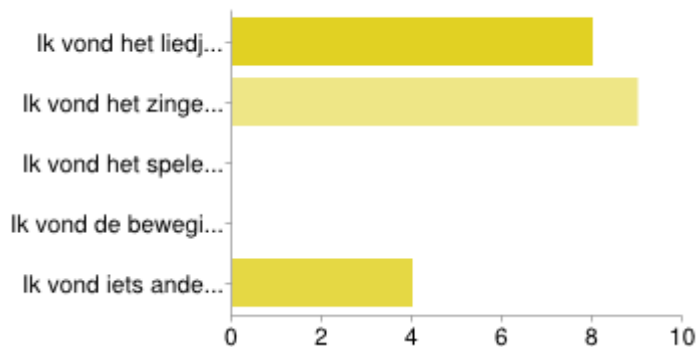

▪ Ik vond het een leuk liedje	20	91%
▪ Ik vond het zingen leuk.	17	77%
▪ Ik vond het spelen op de instrumenten leuk.	2	9%
▪ Ik vond de bewegingen leuk.	2	9%
▪ Ik vond iets anders leuk.	5	23%

Iets anders leuk, namelijk: "Dat het liedje zo leuk was". "Het schreeuwen". "Dat we zelf een liedje gingen verzinnen". "Dat we één liedje zongen". "Het liedje".

De respondenten konden meer dan één vakje selecteren, en daarom kan het percentage hoger dan 100% zijn

Vraag 3b: Wat vond je het leukste aan de muziekles van vandaag?

▪ Ik vond het liedje het leukste.	8	35%
▪ Ik vond het zingen het leukste.	9	39%
▪ Ik vond het spelen op de instrumenten het leukste.	0	0%
▪ Ik vond de bewegingen het leukste.	0	0%
▪ Ik vond iets anders het leukste.	4	17%

Iets anders het leukste, namelijk: "Het schreeuwen". "Om zelf een liedje te bedenken". "De piano". "Liedje bedenken".

Vraag 4a: Wat vond je minder leuk aan de muziekles van vandaag?

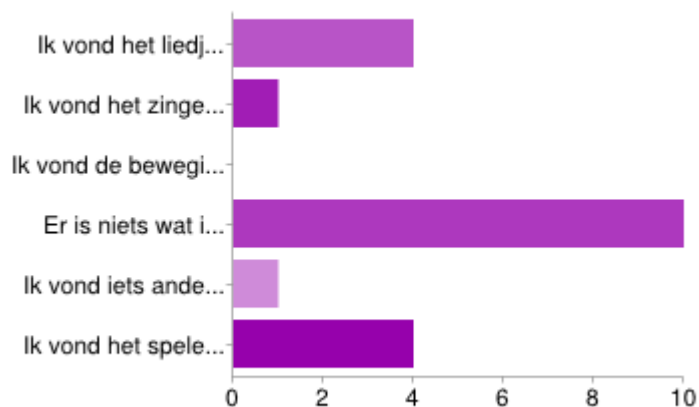

- Ik vond het liedje niet leuk. 4 19%
- Ik vond het zingen niet leuk. 2 10%
- Het spelen op een instrument vond ik niet leuk. 2 10%
- Ik vond de bewegingen niet leuk. 5 24%
- Er is niets wat ik niet leuk vond. 10 48%
- Ik vond iets anders niet leuk. 2 10%

Iets anders niet leuk, namelijk: Dat we niet zelf op de instrumenten gingen spelen.

De respondenten konden meer dan één vakje selecteren, en daarom kan het percentage hoger dan 100% zijn

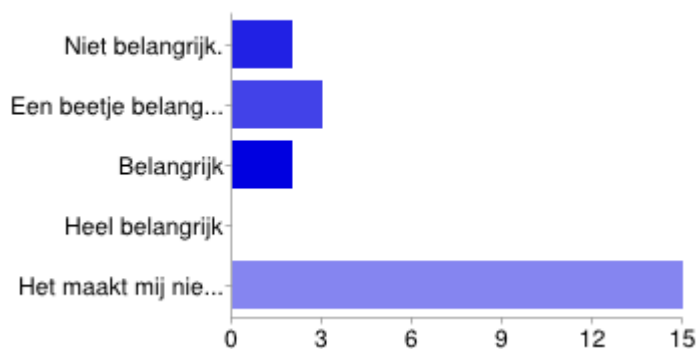
Vraag 4b: Wat vond je het minst leuk aan de muziekles van vandaag?

- Ik vond het liedje het minst leuk. 4 17%
- Ik vond het zingen het minst leuk. 1 4%
- Ik vond de bewegingen het minst leuk. 0 0%
- Er is niets wat ik niet leuk vond. 10 43%
- Ik vond iets anders het minst leuk. 1 4%
- Ik vond het spelen op instrumenten het minst leuk. 4 17%

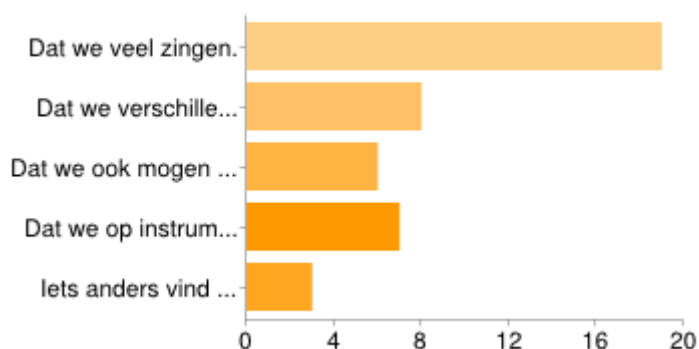
Iets anders het minst leuk, namelijk: De jongens die gingen zingen.

Vraag 5: Wat vind je van bewegen in de muziekles?

▪ Niet belangrijk	2	9%
▪ Een beetje belangrijk	3	13%
▪ Belangrijk	2	9%
▪ Heel belangrijk	0	0%
▪ Het maakt mij niet uit	15	65%

Vraag 6: Wat vind je belangrijk in een muziekles?

▪ Dat we veel zingen	19	83%
▪ Dat we verschillende dingen doen	8	35%
▪ Dat we ook mogen bewegen	6	26%
▪ Dat we op instrumenten mogen spelen	7	30%
▪ Iets anders vind ik belangrijk	3	13%

Indien iets anders belangrijk, wat vind je (ook) belangrijk: "Dat we een dirigent hebben".

"Muziek". "Alles".

De respondenten konden meer dan één vakje selecteren, en daarom kan het percentage hoger dan 100% zijn

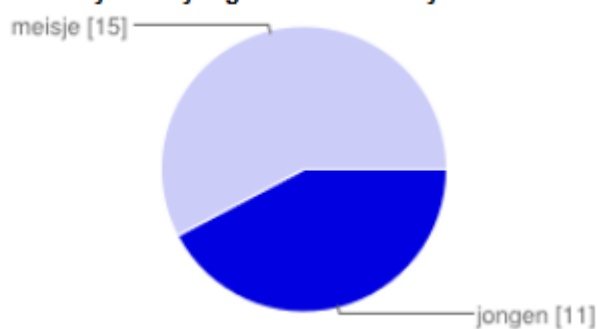
6.2 Resultaten enquête muziekles 2

Muziekles 2 (met veel beweging) 22-11-12

Aantal respondenten: 27

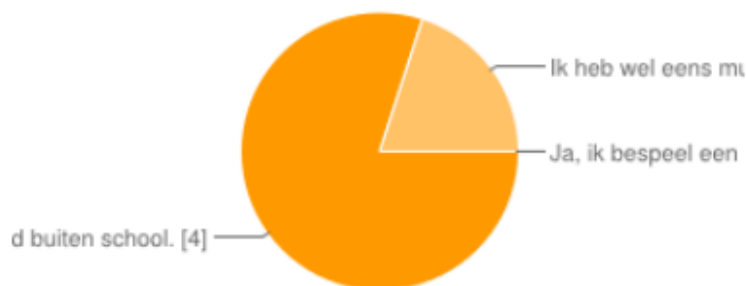
aanvankelijke respons bij muziekles 2: 26

Vraag 1: Ben je een jongen of een meisje?

- Jongen 11 42%
- Meisje 15 58%

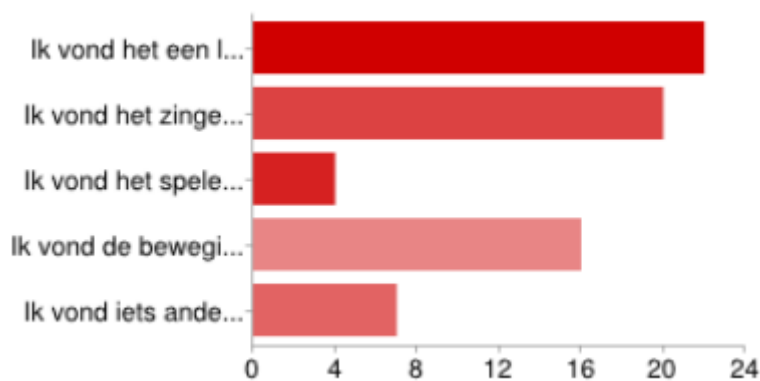
Vraag 2a: Bespeel je thuis een instrument of heb je wel eens muziekles gehad buiten school?

Deze vraag is alleen ingevuld door de respondenten die er de vorige keer niet waren.

- Nee, ik bespeel geen instrument en/of ik heb niet eerder muziekles gehad buiten school. 4 15%
- Ik heb wel eens muziekles gehad, maar nu niet meer. 1 4%
- Ja, ik bespeel een instrument. 0 0%

Vraag 3a: Wat vond je leuk aan de muziekles van vandaag?

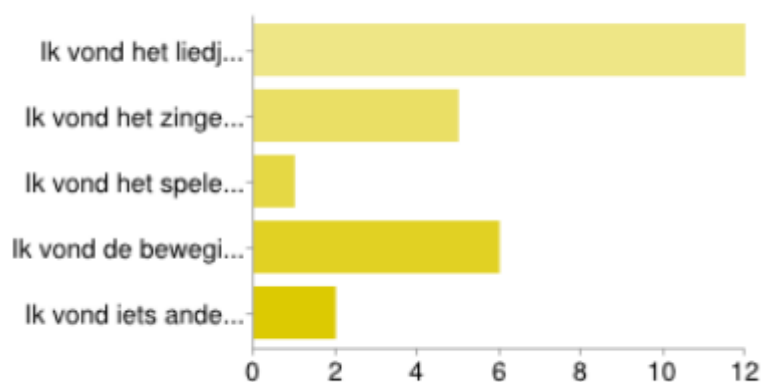

▪ Ik vond het een leuk liedje	22	85%
▪ Ik vond het zingen leuk	20	77%
▪ Ik vond het spelen op de instrumenten leuk	4	15%
▪ Ik vond de bewegingen leuk	16	62%
▪ Ik vond iets anders leuk	7	27%

Iets anders leuk, namelijk: Dat het liedje heel snel ging, het klappen, dat het liedje uit Rusland komt, dat het liedje in een andere taal is, dat de juf piano speelt, dat ik Syp Simeon kende, grappig liedje.

De respondenten konden meer dan één vakje selecteren, en daarom kan het percentage hoger dan 100% zijn.

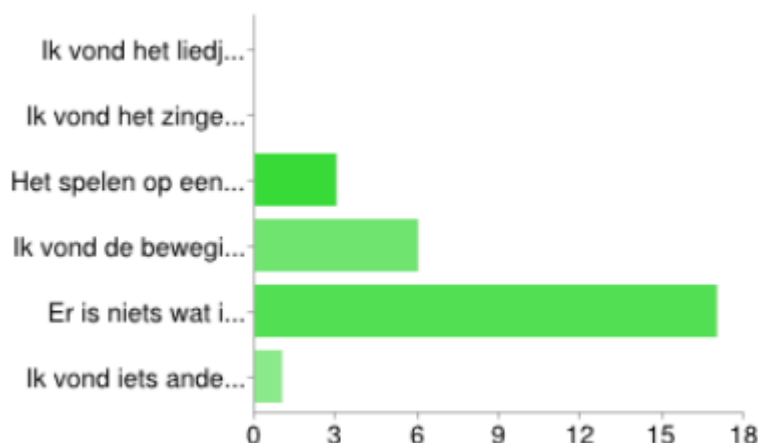
Vraag 3b: Wat vond je het leukste aan de muziekles van vandaag?

▪ Ik vond het liedje het leukste	12	46%
▪ Ik vond het zingen het leukste	5	19%
▪ Ik vond het spelen op de instrumenten het leukste	1	4%
▪ Ik vond de bewegingen het leukste	6	23%
▪ Ik vond iets anders het leukste	2	8%

Iets anders het leukste, namelijk: De snelle bewegingen van het liedje, het klappen.

Vraag 4a: Wat vond je minder leuk aan de muziekles van vandaag?

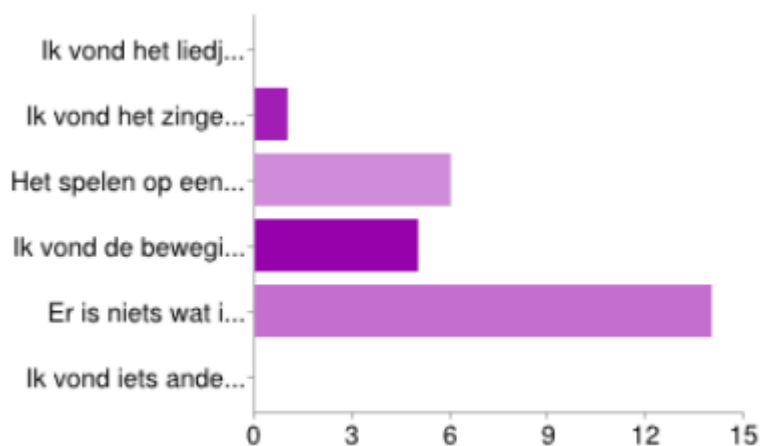

▪ Ik vond het liedje niet leuk	0	0%
▪ Ik vond het zingen niet leuk	0	0%
▪ Het spelen op een instrument vond ik niet leuk	3	12%
▪ Ik vond de bewegingen niet leuk	6	23%
▪ Er is niets wat ik niet leuk vond	17	65%
▪ Ik vond iets anders niet leuk	1	4%

Iets anders niet leuk, namelijk: Dat ik niet op een instrument mocht spelen.

De respondenten konden meer dan één vakje selecteren, en daarom kan het percentage hoger dan 100% zijn.

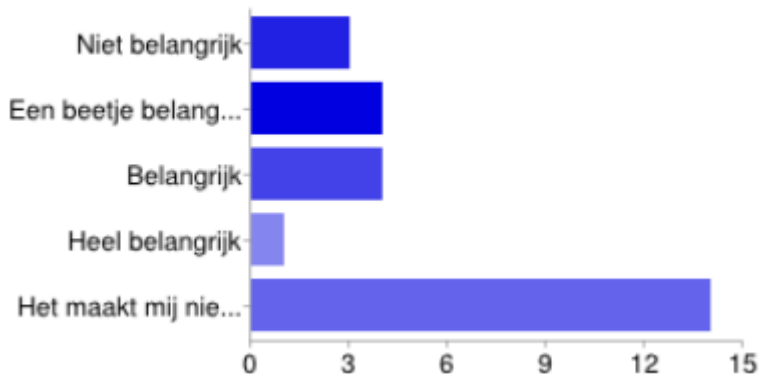
Vraag 4b: Wat vond je het minst leuk aan de muziekles van vandaag?

▪ Ik vond het liedje het minst leuk	0	0%
▪ Ik vond het zingen het minst leuk	1	4%
▪ Het spelen op een instrument vond ik het minst leuk	6	23%
▪ Ik vond de bewegingen het minst leuk	5	19%

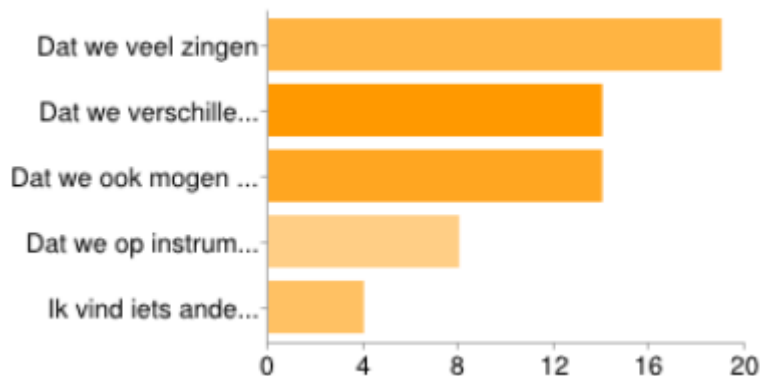
- Er is niets wat ik niet leuk vond 14 54%
- Ik vond iets anders het minst leuk 0 0%

Vraag 5: Wat vind je van bewegen in de muziekles?

- Niet belangrijk 3 12%
- Een beetje belangrijk 4 15%
- Belangrijk 4 15%
- Heel belangrijk 1 4%
- Het maakt mij niet uit 14 54%

Vraag 6: Wat vind je belangrijk in een muziekles?

- Dat we veel zingen 19 73%
- Dat we verschillende dingen doen 14 54%
- Dat we ook mogen bewegen 14 54%
- Dat we op instrumenten mogen spelen 8 31%
- Ik vind iets anders (ook belangrijk) 4 15%

Iets anders ook belangrijk, namelijk: dat er meer tijd in zit, een andere taal, dat het leuke liedjes zijn die ik nog niet ken, luisteren naar muziek

De respondenten konden meer dan één vakje selecteren, en daarom kan het percentage hoger dan 100% zijn.

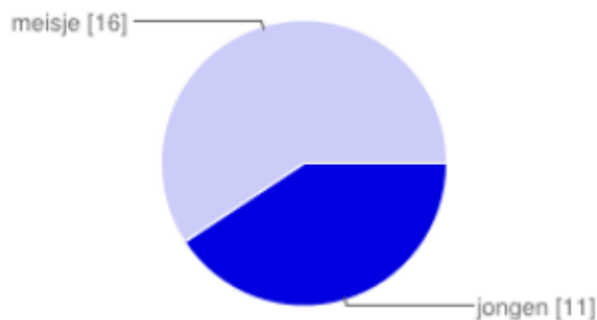
6.3 Resultaten enquête muziekles 3

Muziekles 3 (zonder veel beweging) 26-11-12

Aantal respondenten: 27

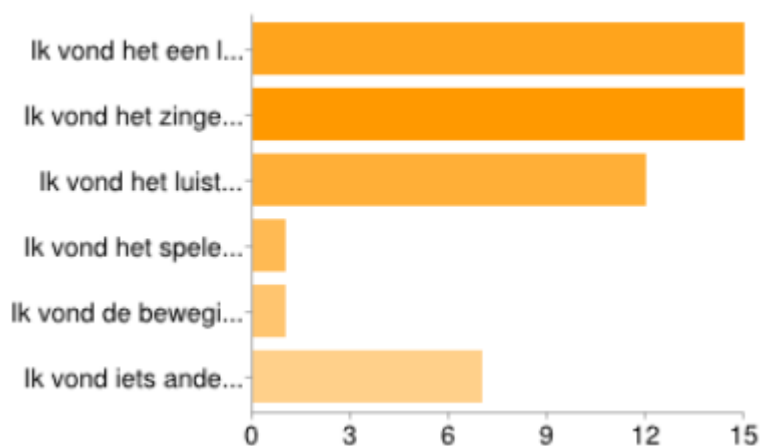
aanvankelijke respons bij muziekles 3: 27

vraag 1: Ben je een jongen of ben je een meisje?

- Jongen 11 41%
- Meisje 16 59%

Vraag 2a: Wat vond je leuk aan de muziekles van vandaag?

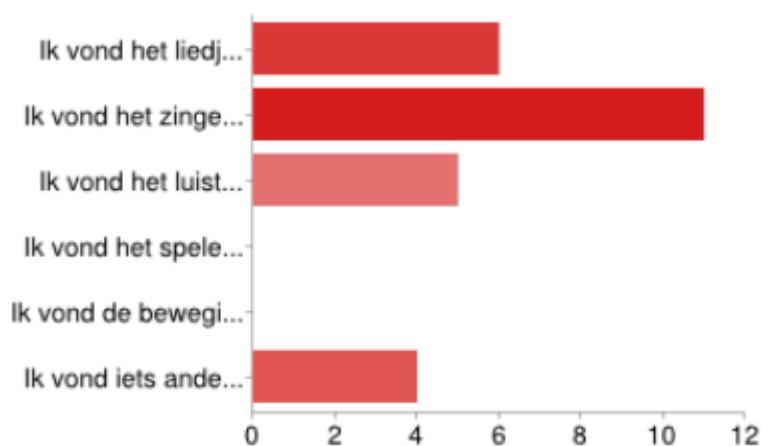

- Ik vond het een leuk liedje 15 58%
- Ik vond het zingen leuk 15 58%
- Ik vond het luisteren naar de muziek leuk 12 46%
- Ik vond het spelen op instrumenten leuk 1 4%
- Ik vond de bewegingen leuk 1 4%
- Ik vond iets anders (ook) leuk 7 27%

Iets anders leuk, namelijk: Ik vond het tekenen heel leuk, liedje was leuk, alles wat we gedaan hebben, tekenen, tekenen, tekenen

De respondenten konden meer dan één vakje selecteren, en daarom kan het percentage hoger dan 100% zijn.

Vraag 2b: Wat vond je het leukste aan de muziekles van vandaag?

▪ Ik vond het liedje het leukste	6	22%
▪ Ik vond het zingen het leukste	11	41%
▪ Ik vond het luisteren naar muziek het leukste	5	19%
▪ Ik vond het spelen op instrumenten het leukste	0	0%
▪ Ik vond de bewegingen het leukste	0	0%
▪ Ik vond iets anders het leukste.	4	15%

Iets anders het leukste, namelijk: Ik vond het tekenen het leukste, tekenen, tekenen

Vraag 3a: Wat vond je minder leuk aan de muziekles van vandaag?

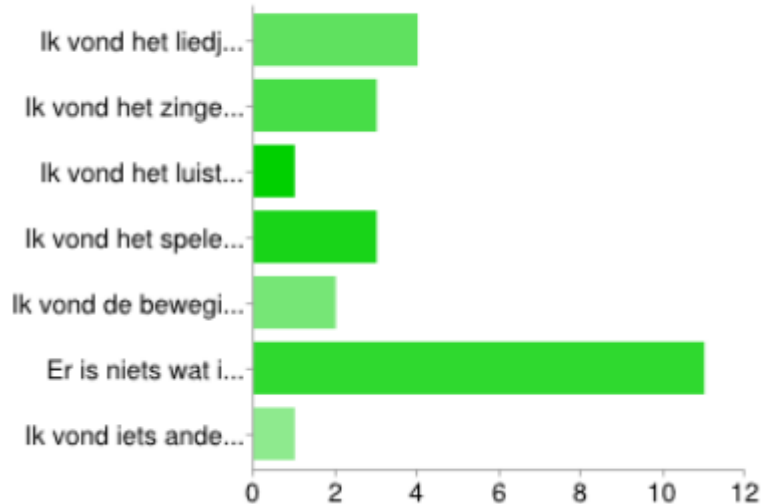

▪ Ik vond het liedje niet leuk	4	16%
▪ Ik vond het zingen niet leuk	2	8%
▪ Ik vond het luisteren naar muziek niet leuk	4	16%
▪ Ik vond het spelen op instrumenten niet leuk	2	8%
▪ Ik vond de bewegingen niet leuk	5	20%
▪ Er is niets wat ik niet leuk vond	15	60%

- Ik vond iets anders niet leuk 1 4%

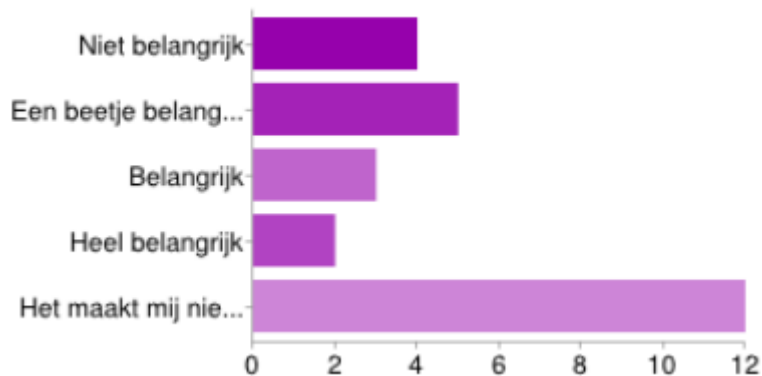
De respondenten konden meer dan één vakje selecteren, en daarom kan het percentage hoger dan 100% zijn.

Vraag 3b: Wat vond je het minst leuk aan de muziekles van vandaag?

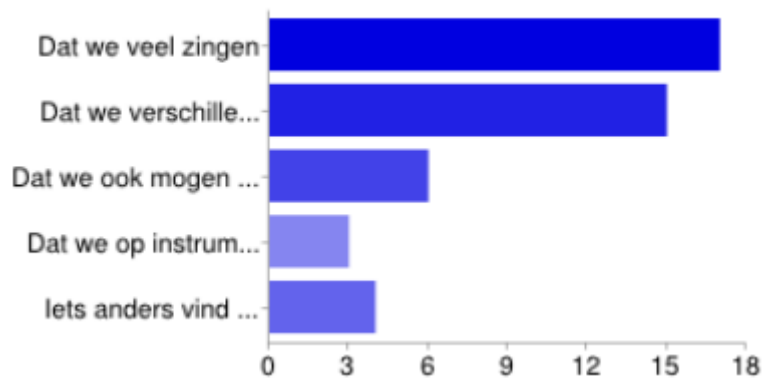
- Ik vond het liedje het minst leuk 4 15%
- Ik vond het zingen het minst leuk 3 11%
- Ik vond het luisteren het minst leuk 1 4%
- Ik vond het spelen op instrumenten het minst leuk 3 11%
- Ik vond de bewegingen het minst leuk 2 7%
- Er is niets wat ik niet leuk vond 11 41%
- Ik vond iets anders het minst leuk 1 4%

Vraag 4: Wat vind je van bewegen in de muziekles?

- Niet belangrijk 4 15%
- Een beetje belangrijk 5 19%
- Belangrijk 3 11%
- Heel belangrijk 2 7%
- Het maakt mij niet uit 12 44%

Vraag 5: Wat vind je belangrijk in een muziekles?

▪ Dat we veel zingen	17	71%
▪ Dat we verschillende dingen doen	15	63%
▪ Dat we ook mogen bewegen	6	25%
▪ Dat we op instrumenten mogen spelen	3	13%
▪ Iets anders vind ik belangrijk	4	17%

Iets anders belangrijk, namelijk: schrijven, luisteren naar muziek, dat het leuke liedjes zijn.

De respondenten konden meer dan één vakje selecteren, en daarom kan het percentage hoger dan 100% zijn.

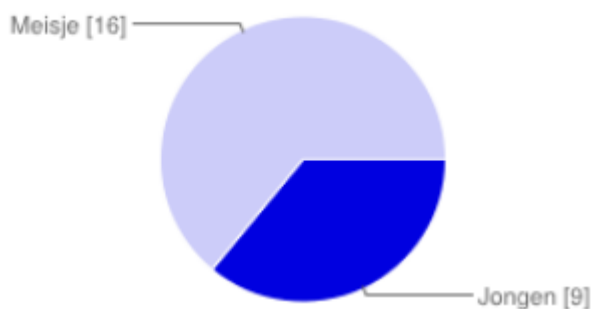
6.4 Resultaten enquête muziekles 4

Muziekles 4 (met veel beweging) 26-11-12

Aantal respondenten: 27

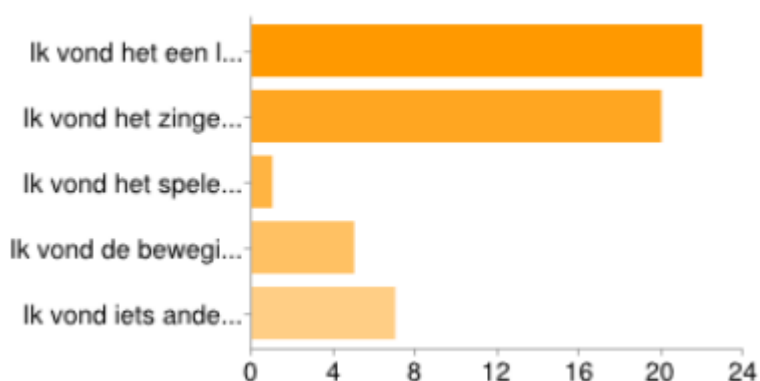
aanvankelijke respons bij muziekles 4: 25

Ben je een jongen of ben je een meisje?

- Jongen 9 36%
- Meisje 16 64%

Vraag 2a: Wat vond je leuk aan de muziekles van vandaag?

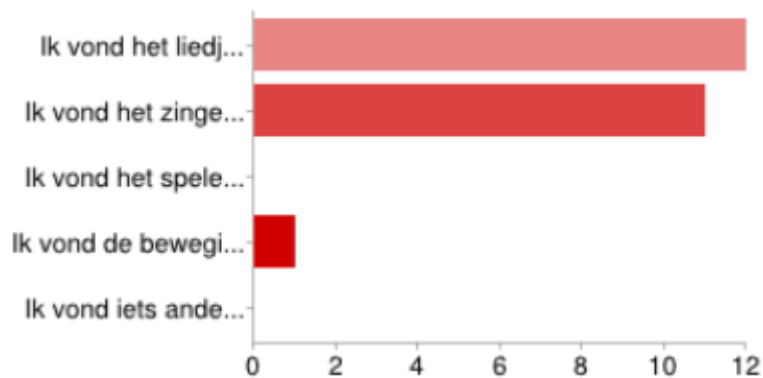

- Ik vond het een leuk liedje 22 92%
- Ik vond het zingen leuk 20 83%
- Ik vond het spelen op instrumenten leuk 1 4%
- Ik vond de bewegingen leuk 5 21%
- Ik vond iets anders leuk 7 29%

Iets anders leuk, namelijk: Nazingen, alles wat we gedaan hebben, ik vond het liedje grappig, het opstaan bij de fruitsoorten, ik vond het laatste stuk leuk, het springen, de geluiden maken.

De respondenten konden meer dan één vakje selecteren, en daarom kan het percentage hoger dan 100% zijn.

Vraag 2b: Wat vond je het leukste van de muziekles van vandaag?

Ik vond het liedje het leukste	12	48%
Ik vond het zingen het leukste	11	44%
Ik vond het spelen op de instrumenten het leukste	0	0%
Ik vond de bewegingen het leukste	1	4%
Ik vond iets anders het leukste	0	0%

Vraag 3a: Wat vond je minder leuk aan de muziekles van vandaag?

Ik vond het liedje niet leuk	0	0%
Ik vond het zingen niet leuk	2	8%
Het spelen op een instrument vond ik niet leuk	3	13%
De bewegingen vond ik niet leuk'	2	8%
Er is niets wat ik niet leuk vond	18	75%
Ik vond iets anders niet leuk	1	4%

De respondenten konden meer dan één vakje selecteren, en daarom kan het percentage hoger dan 100% zijn.

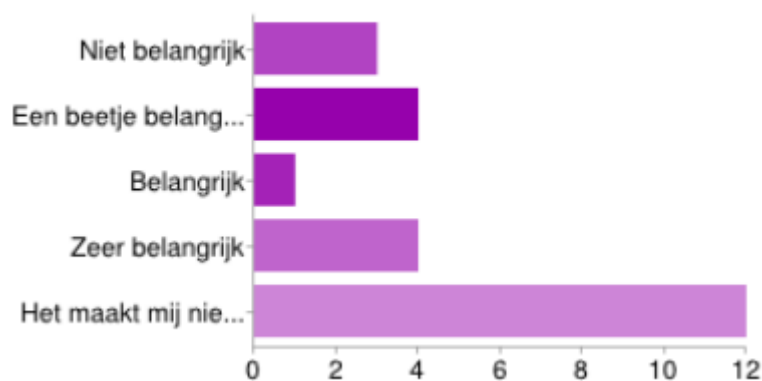
Vraag 3b: Wat vond je het minst leuk aan de muziekles van vandaag?

- Ik vond het liedje het minst leuk 0 0%
- Ik vond het zingen het minst leuk 0 0%
- Het spelen op een instrument vond ik het minst leuk 2 8%
- De bewegingen vond ik het minst leuk 1 4%
- Er is niets wat ik niet leuk vond 18 72%
- Ik vond iets anders het minst leuk 3 12%

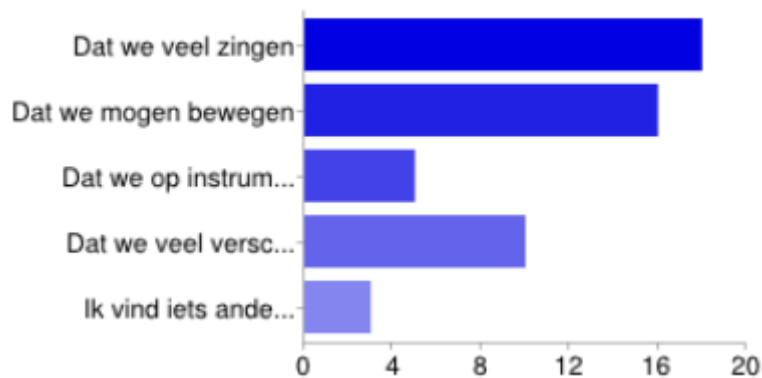
Iets anders het minst leuk, namelijk: dat we niet op een instrument gingen spelen, het wachten.

Vraag 4: Wat vind je van bewegen in de muziekles?

- Niet belangrijk 3 12%
- Een beetje belangrijk 4 16%
- Belangrijk 1 4%
- Zeer belangrijk 4 16%
- Het maakt mij niet uit 12 48%

Vraag 5: Wat vind je belangrijk in een muziekles?

▪ Dat we veel zingen	18	75%
▪ Dat we mogen bewegen	16	67%
▪ Dat we op instrumenten mogen spelen	5	21%
▪ Dat we veel verschillende dingen doen	10	42%
▪ Ik vind iets anders belangrijk	3	13%

Iets anders belangrijk, namelijk: luisteren naar muziek, dat het leuk moet zijn, de muziek.

De respondenten konden meer dan één vakje selecteren, en daarom kan het percentage hoger dan 100% zijn.

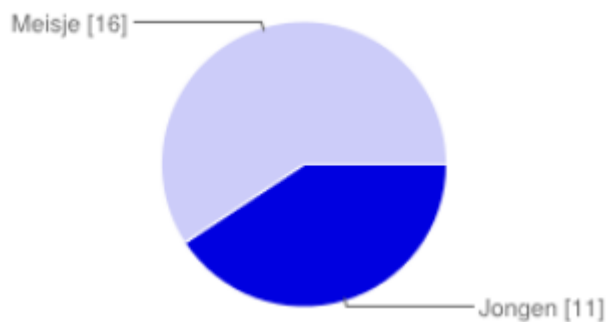
6.5 Resultaten enquête muziekles 5

Muziekles 5 (zonder veel beweging) 03-12-12

Aantal respondenten: 27

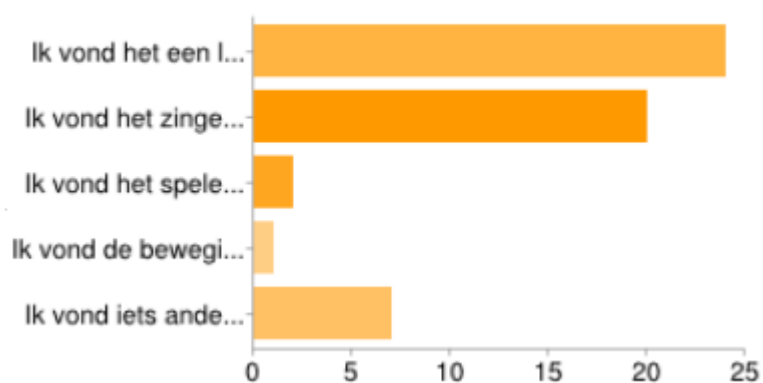
aanvankelijke respons bij muziekles 5: 27

Vraag 1: Ben je een jongen of ben je een meisje?

- Meisje 16 41%
- Jongen 11 59%

Vraag 2a: Wat vond je leuk aan de muziekles van vandaag?

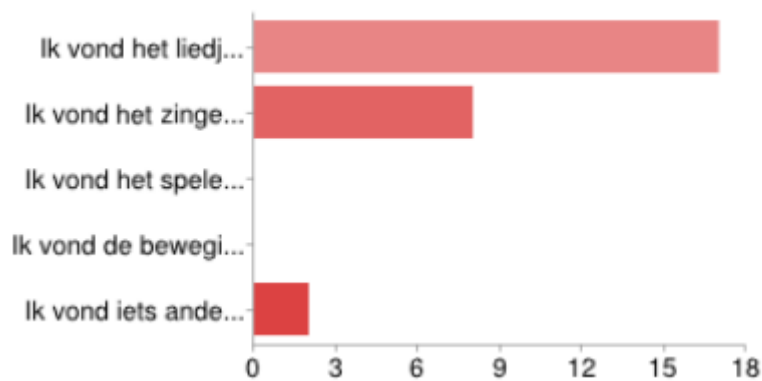

- Ik vond het een leuk liedje 24 89%
- Ik vond het zingen leuk 20 74%
- Ik vond het spelen op instrumenten leuk 2 7%
- Ik vond de bewegingen leuk 1 4%
- Ik vond iets anders leuk 7 26%

Iets anders leuk, namelijk: dat we zo hoog gingen zingen, het klappen in het liedje, alles wat we gedaan hebben, het klappen, dat we twee liedjes gingen zingen.

De respondenten konden meer dan één vakje selecteren, en daarom kan het percentage hoger dan 100% zijn.

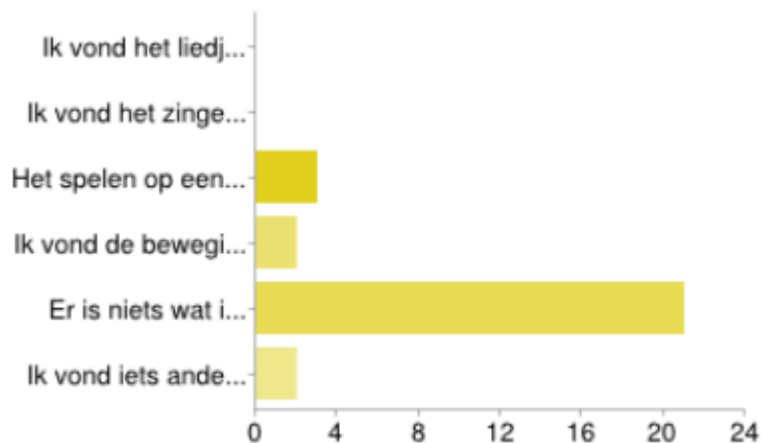
Vraag 2b: Wat vond je het leukste aan de muziekles van vandaag?

Ik vond het liedje het leukste	17	63%
Ik vond het zingen het leukste	8	30%
Ik vond het spelen op instrumenten het leukste	0	0%
Ik vond de bewegingen het leukste	0	0%
Ik vond iets anders het leukste	2	7%

Iets anders het leukste, namelijk: twee liedjes.

Vraag 3a: Wat vond je minder leuk aan de muziekles van vandaag?

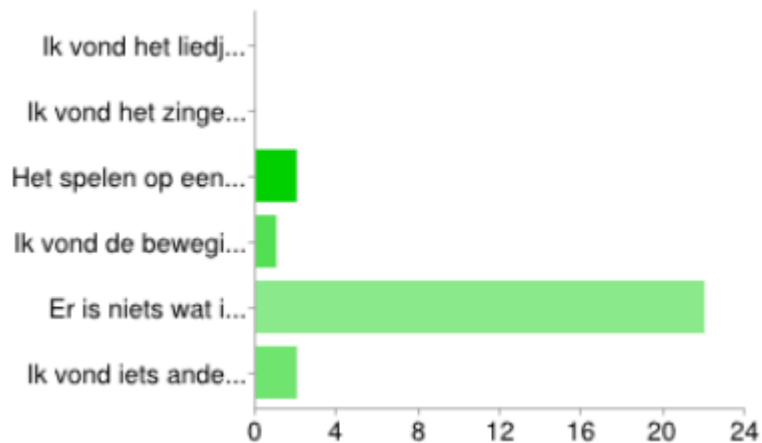

Ik vond het liedje niet leuk	0	0%
Ik vond het zingen niet leuk	0	0%
Het spelen op een instrument vond ik niet leuk	3	11%
Ik vond de bewegingen niet leuk	2	7%
Er is niets wat ik niet leuk vond	21	78%
Ik vond iets anders niet leuk	2	7%

Iets anders niet leuk, namelijk: het wachten

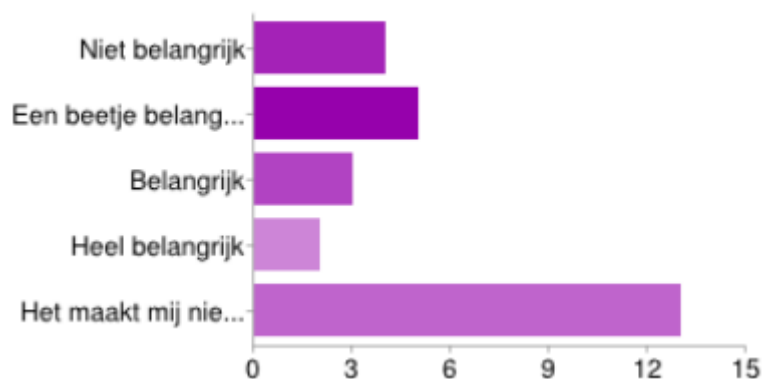
De respondenten konden meer dan één vakje selecteren, en daarom kan het percentage hoger dan 100% zijn.

Vraag 3b: Wat vond je het minst leuk aan de muziekles van vandaag?

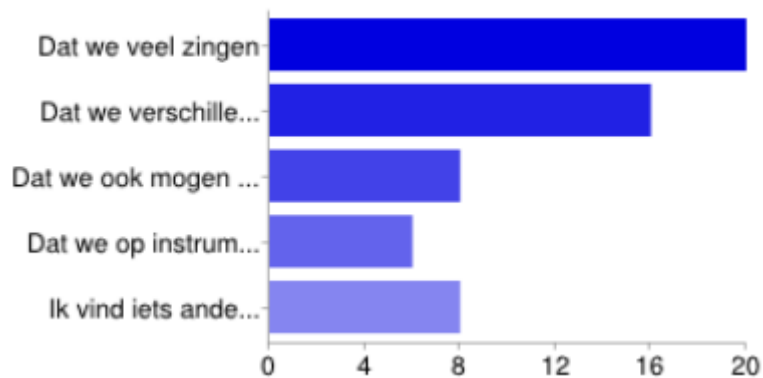
▪ Ik vond het liedje het minst leuk	0	0%
▪ Ik vond het zingen het minst leuk	0	0%
▪ Het spelen op een instrument vond ik het minst leuk	2	7%
▪ Ik vond de bewegingen het minst leuk	1	4%
▪ Er is niets wat ik niet leuk vond	22	81%
▪ Ik vond iets anders het minst leuk	2	7%

Vraag 4: Wat vind je van bewegen in de muziekles?

▪ Niet belangrijk	4	15%
▪ Een beetje belangrijk	5	19%
▪ Belangrijk	3	11%
▪ Heel belangrijk	2	7%
▪ Het maakt mij niet uit	13	48%

Vraag 5: Wat vind je belangrijk in een muziekles?

▪ Dat we veel zingen	20	47%
▪ Dat we verschillende dingen doen	16	59%
▪ Dat we ook mogen bewegen	8	30%
▪ Dat we op instrumenten mogen spelen	6	22%
▪ Ik vind iets anders belangrijk	8	30%

Iets anders belangrijk, namelijk: Dat we goed bewegen en goed zingen, leuke liedjes die niet altijd hetzelfde zijn, alles, dat we mogen dansen, luisteren naar muziek, dat juf het ons leert.

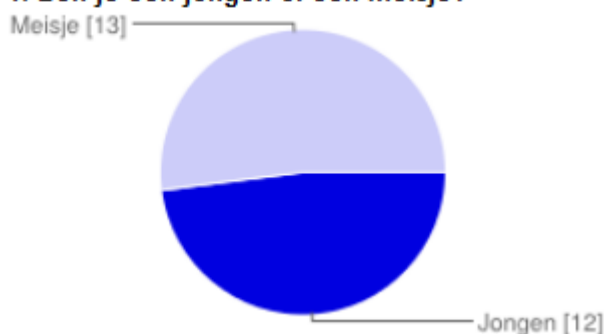
6.6 Resultaten enquête muziekles 6

Muziekles 6 (met veel beweging) 06-12-12

Aantal respondenten: 27

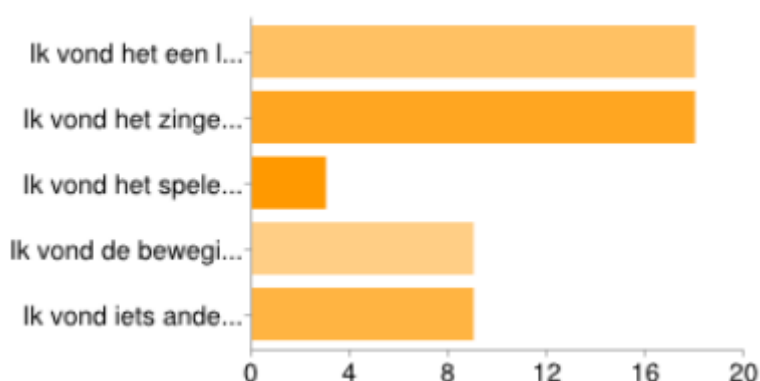
aanvankelijke respons bij muziekles 6: 25

Vraag 1: Ben je een jongen of een meisje?

- Jongen 12 48%
- Meisje 13 52%

Vraag 2a: Wat vond je leuk aan de muziekles van vandaag?

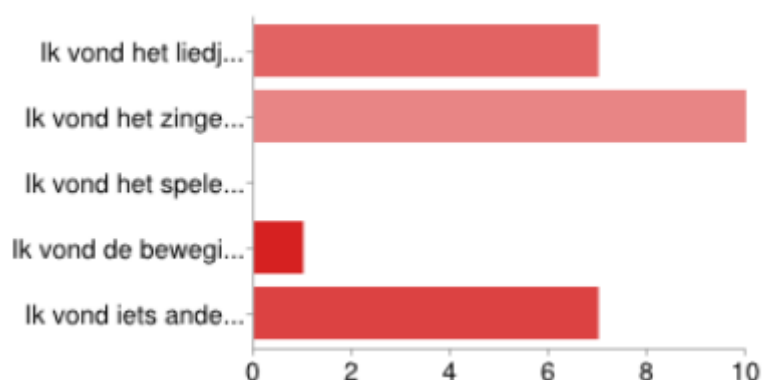
- Ik vond het een leuk liedje 18 72%
- Ik vond het zingen leuk 18 72%
- Ik vond het spelen op instrumenten leuk 3 12%
- Ik vond de bewegingen leuk 9 36%
- Ik vond iets anders leuk 9 36%

Iets anders leuk, namelijk:

- Canon zingen (4 respondenten)
- Trommelen en klappen (3 respondenten)
- Alles (2 respondent)

De respondenten konden meer dan één vakje selecteren, en daarom kan het percentage hoger dan 100% zijn.

Vraag 2b: Wat vond je het leukste aan de muziekles van vandaag?

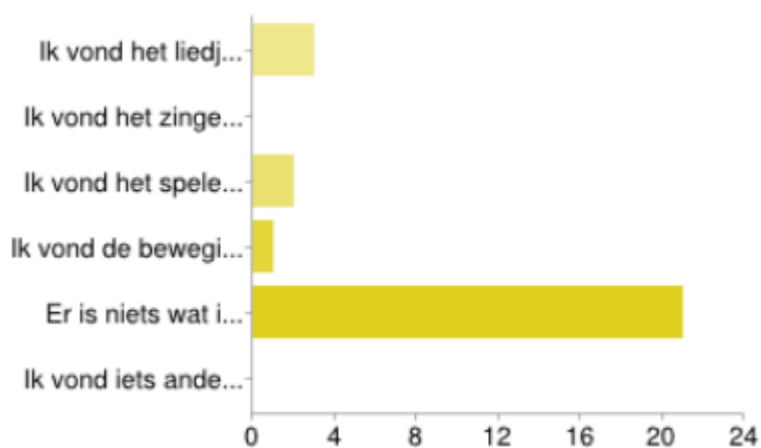

Ik vond het liedje het leukste	7	28%
Ik vond het zingen het leukste	10	40%
Ik vond het spelen op instrumenten het leukste	0	0%
Ik vond de bewegingen het leukste	1	4%
Ik vond iets anders het leukste	7	28%

Iets anders het leukste, namelijk:

- Canon zingen (3 respondenten)
- Trommelen en klappen (3 respondenten)
- Alles (1 respondent)

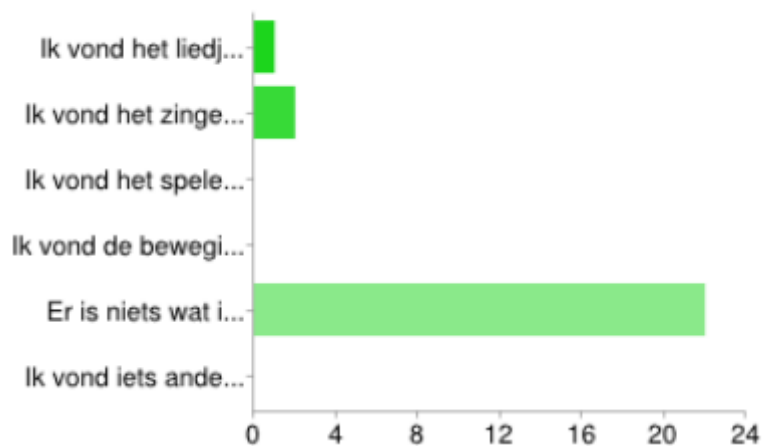
Vraag 3a: Wat vond je minder leuk aan de muziekles van vandaag?

Ik vond het liedje niet leuk	3	12%
Ik vond het zingen niet leuk	0	0%
Ik vond het spelen op instrumenten niet leuk	2	8%
Ik vond de bewegingen niet leuk	1	4%
Er is niets wat ik niet leuk vond	21	84%
Ik vond iets anders niet leuk	0	0%

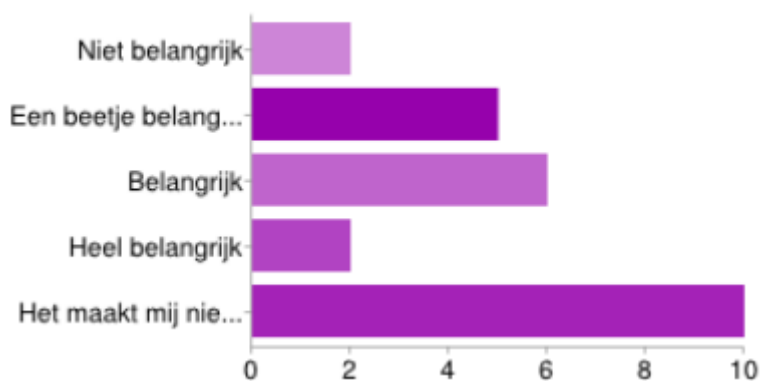
De respondenten konden meer dan één vakje selecteren, en daarom kan het percentage hoger dan 100% zijn.

Vraag 3b: Wat vond je het minst leuk aan de muziekles van vandaag?

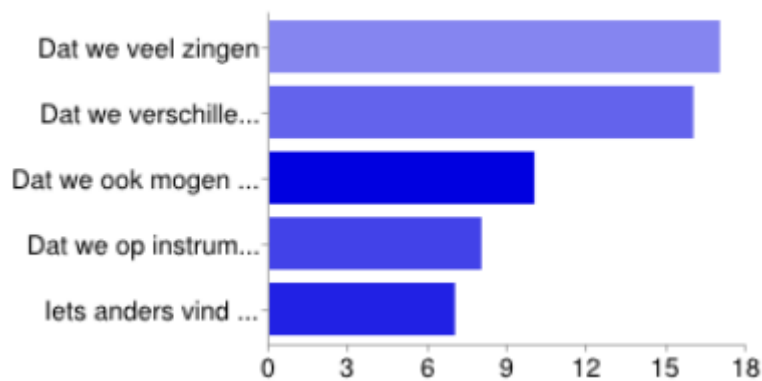
▪ Ik vond het liedje het minst leuk	1	4%
▪ Ik vond het zingen het minst leuk	2	8%
▪ Ik vond het spelen op instrumenten het minst leuk	0	0%
▪ Ik vond de bewegingen het minst leuk	0	0%
▪ Er is niets wat ik niet leuk vond	22	88%
▪ Ik vond iets anders het minst leuk	0	0%

Vraag 4: Wat vind je van bewegen in de muziekles?

▪ Niet belangrijk	2	8%
▪ Een beetje belangrijk	5	20%
▪ Belangrijk	6	24%
▪ Heel belangrijk	2	8%
▪ Het maakt mij niet uit	10	40%

Vraag 5: Wat vind je belangrijk in een muziekles?

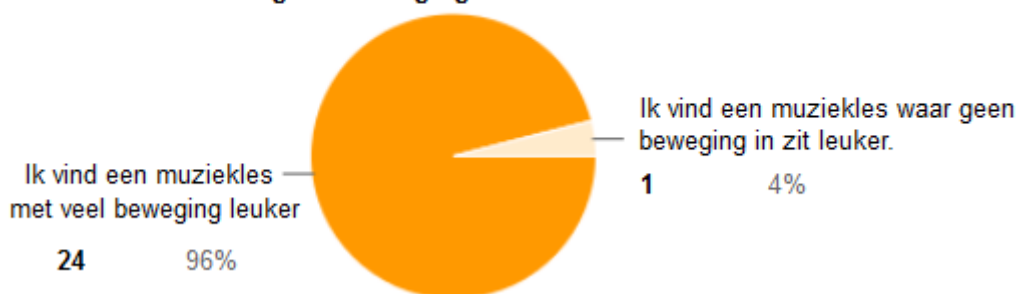
- Dat we veel zingen 17 68%
- Dat we verschillende dingen doen 16 64%
- Dat we ook mogen bewegen 10 40%
- Dat we op instrumenten mogen spelen 8 32%
- Iets anders vind ik belangrijk 7 28%

Iets anders belangrijk, namelijk:

Dat we ook op tafel mogen trommelen, klappen, stampen, enz., goed bewegen, dat we plezier hebben, trommelen, goed opletten, dat we liedjes leren, alles horen wat de juf zegt.

De respondenten konden meer dan één vakje selecteren, en daarom kan het percentage hoger dan 100% zijn.

Vraag 6: Welke muziekles vind je leuker, een muziekles waar veel beweging in zit of een muziekles waar geen beweging in zit.

Hoofdstuk 7: Conclusies en aanbevelingen

In dit laatste hoofdstuk worden de conclusies gegeven en aanbevelingen gedaan. In de eerste paragraaf komen de conclusies naar voren. In paragraaf 7.2 zullen adviezen worden gegeven en aanbevelingen worden gedaan.

7.1 Conclusies

In dit onderzoek heeft een onderzoeksvraag centraal gestaan. De onderzoeksvraag is beantwoord aan de hand van een theorie- en praktijkonderzoek. Het praktijkonderzoek heeft plaatsgevonden in groep 5a van CBS De Triangel te Groningen. De onderzoeksvraag staat hieronder beschreven.

“Wat voor invloed hebben bewegingen bij het toepassen van muzikale vaardigheden in de bovenbouw op CBS De Triangel?”

Uit de literatuur is naar voren gekomen dat de muzikale en motorische ontwikkeling niet los van elkaar te zien kunnen zijn. In het muziekonderwijs is de motoriek van kinderen en leerkrachten nodig voor het toepassen van muzikale vaardigheden. Als kinderen geen controle hebben over hun lichaam, zullen ze moeite hebben met het maken van muziek. Op basis van het praktijkonderzoek dat uitgevoerd is in groep 5a van CBS De Triangel zijn een aantal conclusies geformuleerd.

Uit het praktijkonderzoek blijkt dat alle lessen, dit zijn de lessen met veel beweging en ook de lessen zonder veel beweging, als leuk ervaren werden door de leerlingen. In de enquêtes hebben de leerlingen ingevuld dat ze veel dingen leuk vonden. Ook werd er door de meeste kinderen het antwoord: “er is niets wat ik niet leuk vond”, ingevuld bij de vraag wat de leerlingen het minst leuk vonden aan de muziekles van die dag.

Door het grootste gedeelte van de leerlingen werd aangegeven dat zingen en leuke liedjes leren het belangrijkste en leukste is in een muziekles.

Het zingen van leuke liedjes wordt door de leerlingen dus als het belangrijkste van een muziekles gezien. Echter betekent dat niet dat beweging in de muziekles niet belangrijk gevonden wordt. In de laatste enquête is de volgende vraag gesteld aan de leerlingen: “Welke muziekles vind je leuker, een muziekles waar veel beweging in zit of een muziekles waar geen beweging in zit?” Van de leerlingen heeft 96% aangegeven een muziekles waar veel beweging in zit leuker te vinden.

Uit het praktijkonderzoek blijkt dat kinderen gemotiveerder zijn als ze bewegen in de muziekles. Uit het literatuuronderzoek is gebleken dat er veel voorbeelden zijn van beweging in een muziekles. Zo werd er genoemd dat het bespelen van een instrument een beweging is, maar ook het klappen in je handen of het trommelen op de tafel. Uit de enquêtes is gebleken dat de kinderen het spelen op instrumenten leuk vinden. Daarnaast werd in de enquêtes naar aanleiding van de muzieklessen met veel beweging vaker het antwoord “ik vond de bewegingen leuk” gegeven dan dat dit antwoord werd gegeven in de lessen waar weinig beweging in voorkwam.

Uit het praktijkonderzoek blijkt dat de invloed die bewegingen hebben bij het toepassen van muzikale vaardigheden in de bovenbouw op CBS De Triangel is dat de kinderen gemotiveerder worden als er beweging voorkomt in de muziekles. Door de bewegingen vinden ze een muziekles (nog) leuker.

In meerdere lessen werden door de kinderen extra antwoorden gegeven. Ze konden bijvoorbeeld iets anders (ook) leuk vinden of iets anders (ook) belangrijk vinden. De antwoorden die de kinderen daarbij invulden hadden vaak met beweging te maken. Ze gaven bijvoorbeeld aan het tekenen in de les leuk te vinden. Dit tekenen was naar aanleiding van een luistervoorbeeld. Tekenend is een motorische vaardigheid. Hieruit blijkt dat door het tekenen de kinderen de muziekles leuker hebben gevonden, waardoor ze meer gemotiveerd waren om hun muzikale vaardigheden, in dit geval het luisteren naar muziek, te ontwikkelen. Ook werd “het klappen” en “het opstaan” in de lessen met veel beweging genoemd door de kinderen als leuk en belangrijk.

Veel beweging in een muziekles, dit kan op allerlei manieren, heeft dus een motiverende invloed op de leerlingen bij het toepassen van muzikale vaardigheden.

De leerkrachten van CBS De Triangel hebben een enquête ingevuld over het muziekonderwijs op deze school. Uit deze enquête bleek dat er weinig echte muzieklessen gegeven worden op CBS De Triangel. Wel worden er regelmatig korte muziekactiviteiten gedaan in de groepen. Een aantal leerkrachten gaf in de vragenlijst aan dat ze het soms lastig vinden om muziekles te geven. De beschikbare tijd en de muziekmethode worden door de meeste leerkrachten gezien als voornaamste redenen waarom er geen of weinig muziekles gegeven wordt. Van de respondenten gaf 56% aan meer tijd te willen besteden aan het vak muziek.

De combinatie van beweging en muziek werd door 100% van de leerkrachten belangrijk gevonden. Toch gaf maar 43% van de leerkrachten aan regelmatig of vaak gebruik te maken van ondersteunende bewegingen in de muziekles. Het is goed mogelijk dat sommige leerkrachten niet goed weten hoe ze een muziekles (met beweging) moeten geven. De

muziekmethode wordt namelijk niet door elke leerkracht als prettig ervaren. Door tijdsgebrek wordt er weinig nagedacht over het muziekonderwijs op CBS De Triangel. Uit het praktijkonderzoek dat plaats heeft gevonden in groep 5a is gebleken dat kinderen erg gemotiveerd worden van beweging in een muziekles. Ook hebben de leerlingen aangegeven het zingen van leuke liedjes erg belangrijk en leuk te vinden.

7.2 Aanbevelingen

De adviezen en aanbevelingen die gegeven worden in dit hoofdstuk, zijn tot stand gekomen aan de hand van de conclusies die beschreven staan in paragraaf 7.1

Uit de vorige paragraaf is gebleken dat kinderen een muziekles waar veel beweging in zit leuker vinden dan een muziekles waar weinig beweging in zit. Ze worden gemotiveerder van het bewegen in een muziekles. Het is aan te bevelen voor de leerkrachten van CBS De Triangel en voor alle andere leerkrachten die werkzaam zijn in het basisonderwijs om meer muzieklessen te gaan geven waar ondersteunende bewegingen in voor komen.

De leerkrachten van CBS De Triangel hebben aangegeven meer tijd te willen besteden aan het vak muziek. Ook werd er genoemd dat het soms een lastig vak was om te geven. Het is aan te bevelen om als team van CBS De Triangel bij elkaar te gaan zitten om het muziekonderwijs van de school te bespreken. De drempel voor het geven van muzieklessen kan verlaagd worden doordat de leerkrachten er met elkaar over praten.

Uit dit onderzoek is gebleken dat kinderen meer gemotiveerd worden als er beweging voorkomt in de muziekles. Er zou een vervolgonderzoek gedaan kunnen worden naar de motivatie van de kinderen en de invloed daarvan op het leerproces. Kunnen de kinderen beter muzikale vaardigheden leren als ze meer gemotiveerd zijn?

Literatuur:

Baarda, D. B. & Goede, M.P.M. de (2006) *Basisboek Methoden en Technieken*. Houten: Wolters-Noordhoff

Gardner, H., (z.j.). *Multiple intelligences*. Geraadpleegd op 13-01-12 via <http://howardgardner.com/multiple-intelligences/>

Haverkort, F., Lei, R. van der & Noordam, L. (2009) *Eigen-wijs. Liedbundel voor kinderen van 4-12 jaar*. Born: SMV

Hendriksen, J. (2011). *Het verhaal van het kind*. Utrecht: ThiemeMeulenhoff

Herfs, J., Lei, R. van der, Riksen, E. & Rutten, M. (2005) *Muziek leren*. Assen: Van Gorcum

Lei, R., Haverkort, F. & Noordam, L. (2004). *Muziekmeester! Deel 1*. Utrecht: ThiemeMeulenhoff

Lei, R., Haverkort, F. & Noordam, L. (2004). *Muziekmeester! Deel 2*. Utrecht: ThiemeMeulenhoff

Mieras, M. (2009). *Ben ik dat. Wat hersenonderzoek vertelt over onszelf*. Amsterdam: Nieuw Amsterdam

Noordstar, J. (2009). *Motoriek in de basisschool*. Utrecht: ThiemeMeulenhoff

Retra, J., (2009) *Derde conferentie onderzoek in cultuureducatie*. Geraadpleegd op 09-01-12 via [http://www.joseretra.com/Papers & Posters/Muziek is Beweging Paper Jose Retra kopie.pdf](http://www.joseretra.com/Papers%20&%20Posters/Muziek%20is%20Beweging%20Paper%20Jose%20Retra%20kopie.pdf)

Tule (z.j.) *kerndoelen kunstzinnige oriëntatie*. Geraadpleegd op 24-10-12 via <http://tule.slo.nl/KunstzinnigeOriëntatie/F-KDKunstzinnigeOriëntatie.html>

Bijlagen

Bijlage 1: De muzieklessen van het experiment

Bijlage 2: De enquêtes voor de leerlingen die horen bij de lessen van het experiment

Bijlage 3: De enquêtes voor de leerkrachten van CBS De Triangel

Bijlage 1: De muzieklessen van het experiment

Lesformulier muziek		
Lesnummer:	Datum:	Groep:
1	19-11-2012	5a van CBS De Triangel 27 leerlingen
Lesdoel:		
In deze muziekles leren de kinderen muzikale vaardigheden zonder het gebruik van veel bewegingen.		
Lesmaterialen:		
▪ Keyboard ▪ Liedje: Stekelhaar en basgitaar ▪ 27 kopieën van het liedje ▪ Bron: Moet je doen – Muziek – Groep 5, les 11		
Bijzonderheden:		
De muziekles is een onderdeel van een experiment. Dit experiment bestaat uit zes lessen. In het experiment wordt gekeken naar wat de invloed is van bewegingen bij het toepassen van muzikale vaardigheden. Er zullen drie lessen gegeven worden met het gebruiken van veel bewegingen. Daarnaast zullen er drie lessen gegeven worden waarin bijna geen bewegingen voorkomen. De lessen wisselen elkaar steeds af. Aan het eind van de les vullen de kinderen een korte enquête in.		
Inhoud en didactische opbouw:		<i>Lesduur: 30 minuten</i>
Start: (5 minuten) Ik begin de les met een aantal zangoefeningen. De kinderen zingen mij steeds na en letten goed op de tekens die ik geef. Ik geef met mijn hand aan wanneer we beginnen. De zangoefeningen die we gaan doen zijn: ▪ Zi.....ng, als een sirene het woordje zing zingen ▪ Pa pa - pa doe wa - pa doe wa doe wa, (wee, nbob bob, enz.) ik zing voor, kinderen zingen na, dit doe ik op verschillende toonhoogtes en tempi en dynamiek. Ook pas ik de woordjes soms wat aan. ▪ Hé!, Hó!, Há!, oefeningen voor de buikademhaling en voor een juiste aanspanning van de buik. Kinderen zingen mij na. Voortgang: (20 minuten) Ik begin met het lied als een spreektekst in het ritme van het lied. Ik doe het de eerste twee keer voor, daarna vullen de kinderen de laatste stukken aan: <u>Leerkracht:</u> <u>De kinderen vullen aan:</u> Ik zoek een jongen met stekelhaar		

Stekelhaar en een	basgitaar
Vuurrode sokken en een	spijkerbroek
Dat is de jongen	die ik zoek

Ik zoek een meisje met	lichtblond haar
Lichtblond haar en een	basgitaar
Vuurrode sokken en een	spijkerbroek
Dat is het meisje	die ik zoek

Als dit goed gaat, doen we de rollen andersom en kunnen twee groepen kinderen de twee rollen in de spreektekst vervullen.

Nadat we het lied als spreektekst hebben gedaan, kennen de kinderen het ritme en de tekst. Ik zing nu het lied twee keer voor. De kinderen doen na de tweede keer met mij mee. Ik let erop dat de noten de juiste lengte en toonhoogte hebben. Als het allemaal goed gaat, kan het zingen ook in twee groepen. De ene groep zingt steeds de eerste maat, de tweede groep de tweede maat van elke regel.

Als de kinderen het lied goed kunnen zingen gaan ze in groepjes van vier kinderen een andere tekst verzinnen op het lied "Stekelhaar en basgitaar". Sommige delen blijven hetzelfde, dit zet ik even kort op het bord.

.....	haar
.....	basgitaar
.....	broek
Dat is.....	ik zoek

Afsluiting: (5 minuten)

We zingen en spelen de liedjes die de kinderen zelf hebben bedacht een laatste keer goed achter elkaar door als presentatie.

Daarna deel ik de enquêtes uit, de kinderen vullen deze voor zichzelf in. Als iedereen klaar is, haal ik de enquêtes weer op.

stekelhaar en basgitaar

track 128

1. Ik zoek een jon - gen met ste - kel - haar, Ste - kel - haar en een
 2. Ik zoek een meis - je met licht - blond haar, Licht - blond haar en een

bas - gi - taar, Vuur - ro - de sok - ken en een
 bas - gi - taar. Vuur - ro - de sok - ken en een

spij - ker - broek. Dat is de jon - gen die ik zoek!
 spij - ker - broek. Dat is het meis - je dat ik zoek!

Lesformulier muziek		
Lesnummer:	Datum:	Groep:
2	22-11-2012	5a van CBS De Triangel 27 leerlingen
Lesdoel:		
In deze les leren de kinderen muzikale vaardigheden met het gebruik van veel bewegingen.		
Lesmaterialen:		
▪ Keyboard ▪ Liedje: Nima Naja ▪ 27 kopieën van het liedje ▪ Kleine instrumenten: schellenraam, handtrom, claves ▪ Muziekfragment van de Russische zittans "Syp Simeon", gecomponeerd door Boris Rubaschkin. ▪ Bron: Moet je doen – Muziek – Groep 5, les 12		
Bijzonderheden:		
De muziekles is een onderdeel van een experiment. Dit experiment bestaat uit zes lessen. In het experiment wordt gekeken naar wat de invloed is van bewegingen bij het toepassen van muzikale vaardigheden. Er zullen drie lessen gegeven worden met het gebruiken van veel bewegingen. Daarnaast zullen er drie lessen gegeven worden waarin bijna geen bewegingen voorkomen. De lessen wisselen elkaar steeds af. Aan het eind van de les vullen de kinderen een korte enquête in.		
Inhoud en didactische opbouw:		<i>Lesduur: 30 minuten</i>
Start: (5 minuten) Ik begin de les met ritmes te klappen. Ik klap de ritmes in een vierkwarts maat. Ik begin simpel en bouw het op tot moeilijk. De kinderen doen mij na. Ik begin met klappen, daarna maak ik ook gebruik van het klappen op mijn knieën en het knippen in de vingers. Aan het eind van deze inleiding doen een paar kinderen een ritme voor, waarna de rest van de kinderen het ritme na doet. Voortgang: (15 minuten) Ik zing het lied "Nima Naja" twee keer voor. Na de tweede keer tellen de kinderen mee, ze geven een klap op de eerste tel van de maat. Dit doen we een paar keer. Ook zingen ze nu met mij mee. Ik laat zien uit welke woorden het liedje bestaat door dit op het bord te zetten: Nima → naja Nima → paparosjka		

Nima → njet

Nima → molokai

Ai

Ze zien dat dit niet zo moeilijk is. We zingen het lied nog twee keer, daarna deel ik een aantal handtrommen, schellenramen en claves uit. Op de partituur staat wanneer ze het instrument moeten gebruiken. dit is steeds op de eerste tel van een maat. Net als bij het klappen.

Afsluiting: (10 minuten)

Syp Simeon, de Russische zitdans. Ik zet de muziek van Syp Simeon op en doe de bewegingen voor, de kinderen kunnen vrijwel gelijk met mij mee doen, nadat ze het een keer hebben gezien. De muziek gaat steeds sneller en de bewegingen dus ook.

De bewegingen gaan als volgt:

1^e maat: 4x klappen op knieën

2^e maat: 4x klappen in handen

3^e maat: 4x vlakke handen boven elkaar wisselen

4^e maat: 4x vuisten op elkaar zetten

5^e maat: linkerhand bij rechterelleboog, met de rechterwijsvinger 2x rondje een in de lucht draaien, rechterhand bij linkerelleboog, met de linkerwijsvinger 2x een rondje in de lucht draaien.

6^e maat: 2x rechts van het lichaam handen naar beneden bewegen, 2x links van het lichaam

7^e maat: pak neus, oren, neus oren (rechterduim op neus, linkerduim op pink, duimen bij oren)

8^e maat: 3x klappen, 4^e tel handen in de lucht

Dit doen we een aantal keer, de muziek gaat steeds sneller waardoor je goed op moet letten en je de bewegingen sneller achter elkaar moet maken. De kinderen kunnen de tempowisselingen erg goed horen.

Daarna deel ik de enquêtes uit, de kinderen vullen deze voor zichzelf in. Als iedereen klaar is, haal ik de enquêtes weer op.

Nima Naja *traditional*

(speel het woordritme mee) (idem)

Em B7 Em

Ni - ma na - ja ni - ma pa - pa - ro - sjka, ni - ma njet ni - ma mo - lo - kai.

Em B7 Em B7 Em

Ai ai ai ai, ni - ma pa - pa - ro - sjka, ai ai ai ai ni - ma mo - lo - kai.

Lesformulier muziek		
Lesnummer:	Datum:	Groep:
3	26-11-2012	5a van CBS De Triangel 27 leerlingen
Lesdoel:		
In deze muziekles leren de kinderen muzikale vaardigheden zonder het gebruik van veel bewegingen.		
Lesmaterialen:		
▪ Keyboard ▪ Liedje: Zenuwenlied (uit de eigen-wijs liedbundel) ▪ 27 kopieën van het liedje ▪ 27 a-4tjes ▪ Vier muziekfragmenten: - James Bond thema - Circus theme muziek - "Aquarium" van "Carnaval des animeaux", Camille Saint-Saëns - "Opzij, Opzij, Opzij", van Herman van Veen		
Bijzonderheden:		
De muziekles is een onderdeel van een experiment. Dit experiment bestaat uit zes lessen. In het experiment wordt gekeken naar wat de invloed is van bewegingen bij het toepassen van muzikale vaardigheden. Er zullen drie lessen gegeven worden met het gebruiken van veel bewegingen. Daarnaast zullen er drie lessen gegeven worden waarin bijna geen bewegingen voorkomen. De lessen wisselen elkaar steeds af. Aan het eind van de les vullen de kinderen een korte enquête in.		
Inhoud en didactische opbouw:		<i>Lesduur: 30 minuten</i>
Start: (10 minuten) Domein: actief naar muziek luisteren. De kinderen krijgen van mij een wit a4-tje, deze verdelen ze in vier vakken. In deze vier vakken gaan ze een tekening maken. Deze tekeningen maken ze bij vier muziekfragmenten die ik ze laat horen. Fragment 1: spannende muziek, James Bond Thema Fragment 2: Circus theme muziek Fragment 3: Aquarium van Carnaval des Animeaux Fragment 4: Opzij, Opzij, Opzij, van Herman van Veen We praten kort na wat voor gevoel je krijgt bij de verschillende soorten muziek en welke tekeningen de kinderen erbij hebben gemaakt.		

Voortgang: (15 minuten)

Een ander gevoel is zenuwachtig zijn. Een lied dat daar goed bij past is het “Zenuwenlied”. Dit lied ga ik aanleren. Ik vraag eerst wanneer de kinderen wel eens zenuwachtig zijn geweest.

Misschien voor een belangrijke voetbalwedstrijd of een toets op school.

Ik zing het een aantal keren voor, daarna zingen de kinderen steeds de tweede regel.

Uiteindelijk zingen ze het hele lied. Ik begin met het aanleren van het refrein. Daarna leer ik de coupletten aan.

Afsluiting: (5 minuten)

We zingen het lied twee keer achter elkaar helemaal goed.

Daarna deel ik de enquêtes uit, de kinderen vullen deze voor zichzelf in. Als iedereen klaar is, haal ik de enquêtes weer op.

zenuwenlied

tekst en muziek: Nico Smit

track 115

Em A7

Ik ben zo ze - nuw - ach - tig, ik voel me zo ner - veus,

Em A7

ik trom - mel op de ta - fel en krie - bel aan mijn neus,

Em A7

Ik kan niet blij - ven zit - ten en schui - fel op mijn stoel.

Em A7 Em *fine*

De ze - nu - wen, de ze - nu - wen, o wat een rot ge - voel,

Am Em B7 Em

1. O - ma zit te brel - en, pa - pa leest een boek
2. Ze - ven nacht - jes sla - pen, dan pas is het feest.

Am Em Fis7 B7 *d.c. al fine*

en Bel - lo ligt te sla - pen in zijn el - gen hoek. Maar....
Zo ze - nuw - ach - tig ben ik haast nog nooit ge - weest. Want....

Lesformulier muziek		
Lesnummer:	Datum:	Groep:
4	29-11-2012	5a van CBS De Triangel 27 leerlingen
Lesdoel:		
In deze muziekles leren de kinderen muzikale vaardigheden met het gebruik van veel bewegingen.		
Lesmaterialen:		
▪ Keyboard ▪ Liedje: Fruitsalade uit de eigen-wijs bundel ▪ 27 kopieën van het liedje ▪ Instrumenten: Claves, Schellenraam, cowbel, trom		
Bijzonderheden:		
De muziekles is een onderdeel van een experiment. Dit experiment bestaat uit zes lessen. In het experiment wordt gekeken naar wat de invloed is van bewegingen bij het toepassen van muzikale vaardigheden. Er zullen drie lessen gegeven worden met het gebruiken van veel bewegingen. Daarnaast zullen er drie lessen gegeven worden waarin bijna geen bewegingen voorkomen. De lessen wisselen elkaar steeds af. Aan het eind van de les vullen de kinderen een korte enquête in.		
Inhoud en didactische opbouw:		<i>Lesduur: 30 minuten</i>
Start: (5 minuten) We beginnen met een aantal zangoefeningen. Dit hebben we in de eerste les ook al eens gedaan. (dat was een les zonder veel bewegingen) De zangoefeningen die we gaan doen zijn: ▪ Zi.....ng, als een sirene het woordje zing zingen ▪ Pa pa - pa doe wa - pa doe wa doe wa, (wee, nbob bob, enz.) ik zing voor, kinderen zingen na, dit doe ik op verschillende toonhoogtes en tempi en dynamiek. Ook pas ik de woordjes soms wat aan. ▪ Hé!, Hó!, Há!, oefeningen voor de buikademhaling en voor een juiste aanspanning van de buik. Kinderen zingen mij na. Ik spreek nu de regels van het refrein ritmisch voor. De kinderen herhalen mij. Pa – pa- ya, ba-naan en an-na- nas MAN – GO Ki-wi ki-wi KO-KOS – NOOT Dit ritme gaan we ook een aantal keer klappen.		

Voortgang: (20 minuten)

Ik geef de kinderen een taak. Ieder groepje is een fruitsoort. Als je bij het voorzingen je fruitsoort hoort, ga je staan.

Ik leer het liedje “fruitsalade” aan. Ik leer eerst het refrein aan. Als de kinderen het refrein kennen zing ik de coupletten en de kinderen de refreinen. Na een aantal keer doen de kinderen zelf mee.

Uiteindelijk doen we het liedje met begeleiding van een aantal instrumenten. Deze doen mee op het ritme van het refrein:

- Claves: papaya, banaan en ananas
- Schellenraam: mango
- Cowbel: kiwi kiwi
- Trom: kokosnoot

Afsluiting: (5 minuten)

De kinderen spelen het lied en de twee coupletten één keer helemaal goed.

Daarna deel ik de enquêtes uit, de kinderen vullen deze voor zichzelf in. Als iedereen klaar is, haal ik de enquêtes weer op.

fruitsalade

tekst en muziek: Jeroen Schipper

track 186

couplet

1. Ap - pel, aard - bel, a - bri - ko - zen. Drui - ven,
 2. Ver - se vij - gen, man - da - rij - nen. Prui - men,

da - dels en me - loen. Bra - men, bes - sen
 per - zik en een peer. Ro - de ker - sen

en fram - bo - zen, si - naas - ap - pels en ci - troen. Pa -
 en ro - zij - nen, nec - ta - ri - nes en nog meer. Pa -

pa - ya, ba-naan en a - na - nas MAN-GO! Pa - pa - ya, ba-naan en a - na -

nas MAN - GO! Pa - pa - ya, ba-naan en a - na - nas MAN - GO!

Ki - wi ki - wi KO-KOS - NOOT. Ki - wi ki - wi KO-KOS - NOOT!

Lesformulier muziek		
Lesnummer:	Datum:	Groep:
5	29-11-2012	5a van CBS De Triangel 27 leerlingen
Lesdoel:		
In deze muziekles leren de kinderen muzikale vaardigheden zonder het gebruik van bewegingen.		
Lesmaterialen:		
▪ Keyboard ▪ Liedje: Sinterklaas is verdwenen uit de Eigenwijs bundel ▪ Liedje: In een Spaanse villa uit de Eigenwijs bundel ▪ 27 kopieën van het liedje		
Bijzonderheden:		
De muziekles is een onderdeel van een experiment. Dit experiment bestaat uit zes lessen. In het experiment wordt gekeken naar wat de invloed is van bewegingen bij het toepassen van muzikale vaardigheden. Er zullen drie lessen gegeven worden met het gebruiken van veel bewegingen. Daarnaast zullen er drie lessen gegeven worden waarin bijna geen bewegingen voorkomen. De lessen wisselen elkaar steeds af. Aan het eind van de les vullen de kinderen een korte enquête in.		
Inhoud en didactische opbouw:		<i>Lesduur: 30 minuten</i>
Start: (5 minuten) We doen een aantal zangoefeningen. Deze hebben allemaal een sinterklaas tintje. ▪ Sssssssssssssint ▪ P p p p p p p iet (de p uit puffen) ▪ Pepernoten pepernoten pepernoten pepernoten, etc. ▪ Hé Há Pepernoot Hé Há pepernoot Voortgang: (20 minuten) We gaan het lied “Sinterklaas is verdwenen” zingen. Ik zing en speel het lied een aantal keren voor. Ik stel na twee keer voorzingen deze luistervraag: Uit hoeveel zinnen bestaat dit liedje? (4 zinnen.) Daarna stel ik de volgende luistervraag: Welke zinnen zijn bijna gelijk? (zin 1, 2 en 4) Hierna mogen de kinderen met hun vingers mee knippen op de noten waar een kruis bij staat. “op-ge-past, x x , storm op zee.” Op de kruisjes knippen de kinderen in hun vingers. Hierna gaan de kinderen met mij mee zingen. Ik geef steeds een regel weg, waarna de		

kinderen mij nazingen. Regel voor regel leer ik zo het lied aan.

Als ze het lied snel onder de knie hebben wil ik ook nog het lied: In een Spaanse villa aanleren. Ik zing het een aantal keren voor, waarna de kinderen uiteindelijk het lied (in stukjes) met mij meezingen.

Afsluiting: (5 minuten)

We zingen het lied een paar keer goed achter elkaar. Ik zing niet meer met de kinderen mee.

Daarna deel ik de enquêtes uit, de kinderen vullen deze voor zichzelf in. Als iedereen klaar is, haal ik de enquêtes weer op.

sinterklaas is verdwenen

tekst en muziek: Klaas Bakker

track 129

The musical score is written for a single melodic line in treble clef, 4/4 time, with a key signature of one sharp (F#). The melody is accompanied by a series of chords indicated above the staff. The lyrics are written below the staff, with hyphens indicating syllables that span across multiple notes. The score consists of four lines of music, each with a corresponding line of lyrics.

Chords: Em, C, G, A7, B7, Em, C, G, A7, B7, Em, Am, Em, Am, Em, C, G, A7, B7, Em.

Lyrics:
Sin-ter - klaas is ver-dwe-nen, ner - re-gens te vin - den, ner - re-gens te zien,
Nam hij de be - nen, is hij hem ge-kne - pen, weg - ge-waaid mis-schien? Het
weer-be - richt van hal-lef twee zei: op-ge-past, storm op zee! Ik
moet er niet aan den - ken, de boot van Sin - ter-klaas op zee met wind - kracht tien.

in een spaanse villa

tekst en muziek: Petra Kaandorp-Perquin

track 130

The musical score is written for voice and xylophone. It consists of six systems of music. The first system has a key signature of one flat and a 6/8 time signature. The second system changes to a 2/4 time signature. The third system changes to a 3/4 time signature. The fourth system changes to a 2/4 time signature. The fifth system changes to a 3/4 time signature. The sixth system changes to a 2/4 time signature. The xylophone part is indicated by a 'xylofoon' label and a specific notation style. The lyrics are in Dutch and describe a scene in a Spanish villa.

System 1: Chords: Dm, A, A7, Dm. Lyrics: 1. In een Spaan - se vil - la, op een Spaans bal - kon. 2. Er - gens aan de ka - de, in de gu - re wind.

System 2: Chords: Dm, A, A7, Dm. Lyrics: zit - ten ze - ven Pie - ten te zin - gen in de zon. staan wij hard te zin - gen tot de kin - der - vrind.

System 3: Chords: Dm7, Gm, C7. Lyrics: Nee, nee, nee, wij gaan niet met hem mee naar dat kou - we. Sint, Sint, Sint, wij zijn toch heel vaak stout, en wij heb - ben.

System 4: Chords: F, Bes, A. Lyrics: land - je aan de zee. Nee, nee, nee, wij gaan niet met hem mee. Hij 't hier zo vrees - lijk koud. Sint, Sint, Sint doe ons maar in de zak. Met.

System 5: Chords: A7, Dm. Lyrics: gaat maar al - leen, wij blij - ven hier, o - lé! u mee naar Span - je, naar de zon, o - lé!

Lesformulier muziek		
Lesnummer:	Datum:	Groep:
6	06-12-2012	5a van CBS De Triangel 27 leerlingen
Lesdoel:		
In deze muziekles leren de kinderen muzikale vaardigheden met het gebruik van veel bewegingen.		
Lesmaterialen:		
▪ Keyboard ▪ Liedje: “doep, doep” ▪ Instrumenten: handtrom, claves, tamboerijn, triangel		
Bijzonderheden:		
De muziekles is een onderdeel van een experiment. Dit experiment bestaat uit zes lessen. In het experiment wordt gekeken naar wat de invloed is van bewegingen bij het toepassen van muzikale vaardigheden. Er zullen drie lessen gegeven worden met het gebruiken van veel bewegingen. Daarnaast zullen er drie lessen gegeven worden waarin bijna geen bewegingen voorkomen. De lessen wisselen elkaar steeds af. Aan het eind van de les vullen de kinderen een korte enquête in.		
Inhoud en didactische opbouw:		<i>Lesduur: 30 minuten</i>
Start: (10 minuten) We beginnen met het klappen van ritmes. Dit hebben we in les 2 ook gedaan. Nu maak ik het wat moeilijker door eerst zelf een aantal ritmes voor te klappen. Daarna gaan de kinderen ook een aantal ritmes voor de klas voorklappen waarna de rest van de klas ze naklapt. Voortgang: (20 minuten) Ik begin met het voorzingen van het liedje “doep, doep”. De kinderen luisteren twee keer. Ik stel de luistervraag: “hoe vaak hoor je “doe-be di dee” (4 keer) en ik stel de vraag: Welke tekst is anders als de rest. (“Doe-ap doe-ap”) Daarna zingen ze de regels met “doep doep doep doep” met mij mee. Uiteindelijk zingen ze het hele liedje mee. We zingen het meerdere keren achter elkaar tot het lied er goed in zit. Dan deel ik een aantal instrumenten uit. De trom en de claves spelen de maten met: Doep doep doep doep De tamboerijn speelt de maten met: doe-be d idee De triangel speelt de maat met: doe-ap doe-ap De overige kinderen klappen en knippen mee. Bij het voorspel: knie, knip, knie, knip, (4 keer) en in het liedje alleen een knip met de vingers op de tweede en vierde tel van elke maat.		

Gaat het allemaal goed dan doen we er bewegingen bij. Elk kind gaat staan.

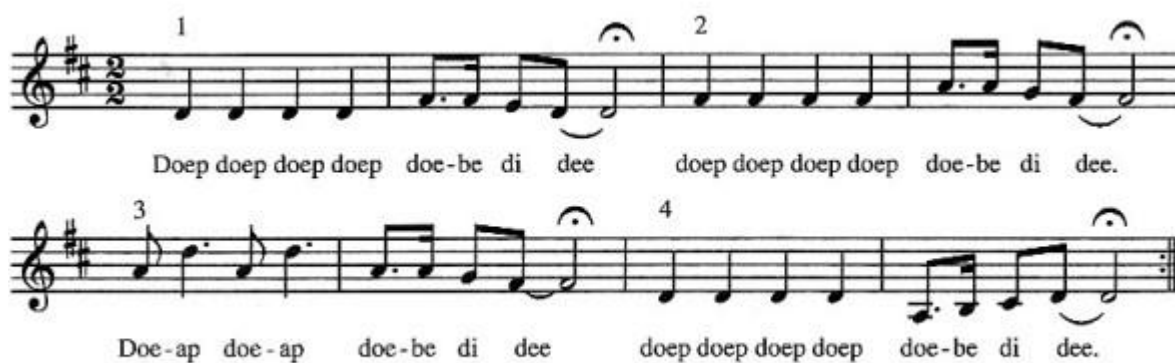
- Doep doep doep doep doebe di dee
Vier keer met je rechterbeen opzij
- Doep doep doep doep doebe di dee
Vier keer met je linkerbeen opzij
- Doe-ap doe-ap doebe di dee\
Handen boven het hoofd en vier keer klappen op de tel
- Doep doep doep doep doebe di dee
Rechter- en daarna linkerbeen naar voren schoppen, dit herhalen.

Afsluiting: (5 minuten)

Mocht het lied er erg snel inzitten kan het in canon gezongen en bewogen worden. Lukt dit nog niet in deze les, dan zingen, spelen en bewegen we het lied een paar keer goed door.

Daarna deel ik de enquêtes uit, de kinderen vullen deze voor zichzelf in. Als iedereen klaar is, haal ik de enquêtes weer op.

Doep, doep

Bijlage 2: De enquêtes voor de leerlingen die horen bij de lessen van het experiment

Deze vragenlijst vul je in na de muziekles. Er zijn een aantal korte vragen over de muziekles van vandaag. Je hoeft je naam er niet op te zetten. Bij sommige vragen kruis je één of meerdere hokjes aan. Dit staat aangegeven bij de vraag. Er zijn ook een paar open vragen. Bij die vragen vul je zelf iets in.

Vraag 1: Ben je een jongen of ben je een meisje?

- ☐ Meisje
- ☐ Jongen

Vraag 2: Bespeel je thuis een instrument of heb je wel eens muziekles gehad buiten school?

- ☐ Nee, ik bespeel geen instrument en/of ik heb niet eerder muziekles gehad buiten school.
- ☐ Ik heb wel eens muziekles gehad, maar nu niet meer. Het instrument dat ik toen bespeelde was:
- ☐ Ja, ik bespeel een instrument, namelijk:.....

Vraag 3:**A. Wat vond je leuk aan de muziekles van vandaag? Je mag meerdere antwoorden aankruisen.**

- ☐ Ik vond het een leuk liedje
- ☐ Ik vond het zingen leuk
- ☐ Ik vond het spelen op de instrumenten leuk
- ☐ Ik vond de bewegingen leuk
- ☐ Ik vond iets anders (ook) leuk, namelijk:

B. Wat vond je het leukste aan de muziekles van vandaag? Kruis één antwoord aan.

- ☐ Ik vond het liedje het leukste
- ☐ Ik vond het zingen het leukste
- ☐ Ik vond het spelen op de instrumenten het leukste
- ☐ Ik vond de bewegingen het leukste
- ☐ Ik vond iets anders het leukste, namelijk:

Vraag 4:

A. Wat vond je minder leuk aan de muziekles van vandaag? Je mag meerdere antwoorden aankruisen.

- ☐ Ik vond het liedje niet leuk
- ☐ Ik vond het zingen niet leuk
- ☐ Het spelen op een instrument vond ik niet leuk
- ☐ Ik vond de bewegingen niet leuk
- ☐ Er is niets wat ik niet leuk vond
- ☐ Ik vond iets anders niet leuk, namelijk.....

B. Wat vond je het minst leuk aan de muziekles van vandaag? Kruis één antwoord aan.

- ☐ Ik vond het liedje het minst leuk
- ☐ Ik vond het zingen het minst leuk
- ☐ Het spelen op een instrument vond ik het minst leuk
- ☐ Ik vond de bewegingen het minst leuk
- ☐ Er is niets wat ik niet leuk vond
- ☐ Ik vond iets anders het minst leuk, namelijk.....

Vraag 5: Wat vind je van bewegen in de muziekles?

- ☐ Niet belangrijk
- ☐ Een beetje belangrijk
- ☐ Belangrijk
- ☐ Heel belangrijk
- ☐ Het maakt mij niet uit

Vraag 6: Wat vind je belangrijk in een muziekles? Je mag meerdere antwoorden aankruisen.

- ☐ Dat we veel zingen
- ☐ Dat we verschillende dingen doen
- ☐ Dat we ook mogen bewegen
- ☐ Dat we op instrumenten mogen spelen
- ☐ Iets anders vind ik belangrijk namelijk:

Bedankt voor het invullen van deze vragenlijst.

Deze vragenlijst vul je in na de muziekles. Er zijn een aantal korte vragen over de muziekles van vandaag. Je hoeft je naam er niet op te zetten. Bij sommige vragen kruis je één of meerdere hokjes aan. Dit staat aangegeven bij de vraag. Er zijn ook een paar open vragen. Bij die vragen vul je zelf iets in.

Vraag 1: Ben je een jongen of ben je een meisje?

- ☐ Meisje
- ☐ Jongen

Vraag 2: Bespeel je thuis een instrument of heb je wel eens muziekles gehad buiten school? (deze vraag vul je alleen in als je er de vorige keer niet was)

- ☐ Nee, ik bespeel geen instrument en/of ik heb niet eerder muziekles gehad buiten school.
- ☐ Ik heb wel eens muziekles gehad, maar nu niet meer. Het instrument dat ik toen bespeelde was:
- ☐ Ja, ik bespeel een instrument, namelijk:.....

Vraag 3:**C. Wat vond je leuk aan de muziekles van vandaag? Je mag meerdere antwoorden aankruisen.**

- ☐ Ik vond het een leuk liedje
- ☐ Ik vond het zingen leuk
- ☐ Ik vond het spelen op de instrumenten leuk
- ☐ Ik vond de bewegingen leuk
- ☐ Ik vond iets anders (ook) leuk, namelijk:

D. Wat vond je het leukste aan de muziekles van vandaag? Kruis één antwoord aan.

- ☐ Ik vond het liedje het leukste
- ☐ Ik vond het zingen het leukste
- ☐ Ik vond het spelen op de instrumenten het leukste
- ☐ Ik vond de bewegingen het leukste
- ☐ Ik vond iets anders het leukste, namelijk:

Vraag 4:

C. Wat vond je minder leuk aan de muziekles van vandaag? Je mag meerdere antwoorden aankruisen.

- ☐ Ik vond het liedje niet leuk
- ☐ Ik vond het zingen niet leuk
- ☐ Het spelen op een instrument vond ik niet leuk
- ☐ Ik vond de bewegingen niet leuk
- ☐ Er is niets wat ik niet leuk vond
- ☐ Ik vond iets anders niet leuk, namelijk.....

D. Wat vond je het minst leuk aan de muziekles van vandaag? Kruis één antwoord aan.

- ☐ Ik vond het liedje het minst leuk
- ☐ Ik vond het zingen het minst leuk
- ☐ Het spelen op een instrument vond ik het minst leuk
- ☐ Ik vond de bewegingen het minst leuk
- ☐ Er is niets wat ik niet leuk vond
- ☐ Ik vond iets anders het minst leuk, namelijk.....

Vraag 5: Wat vind je van bewegen in de muziekles?

- ☐ Niet belangrijk
- ☐ Een beetje belangrijk
- ☐ Belangrijk
- ☐ Heel belangrijk
- ☐ Het maakt mij niet uit

Vraag 6: Wat vind je belangrijk in een muziekles? Je mag meerdere antwoorden aankruisen.

- ☐ Dat we veel zingen
- ☐ Dat we verschillende dingen doen
- ☐ Dat we ook mogen bewegen
- ☐ Dat we op instrumenten mogen spelen
- ☐ Iets anders vind ik belangrijk namelijk:

Bedankt voor het invullen van deze vragenlijst.

Deze vragenlijst vul je in na de muziekles. Er zijn een aantal korte vragen over de muziekles van vandaag. Je hoeft je naam er niet op te zetten. Bij sommige vragen kruis je één of meerdere hokjes aan. Dit staat aangegeven bij de vraag. Er zijn ook een paar open vragen. Bij die vragen vul je zelf iets in.

Vraag 1: Ben je een jongen of ben je een meisje?

- ☐ Meisje
- ☐ Jongen

Vraag 2:

E. Wat vond je leuk aan de muziekles van vandaag? Je mag meerdere antwoorden aankruisen.

- ☐ Ik vond het een leuk liedje
- ☐ Ik vond het zingen leuk
- ☐ Ik vond het spelen op de instrumenten leuk
- ☐ Ik vond het luisteren naar de muziek leuk
- ☐ Ik vond de bewegingen leuk
- ☐ Ik vond iets anders (ook) leuk, namelijk:

F. Wat vond je het leukste aan de muziekles van vandaag? Kruis één antwoord aan.

- ☐ Ik vond het liedje het leukste
- ☐ Ik vond het zingen het leukste
- ☐ Ik vond het spelen op de instrumenten het leukst
- ☐ Ik vond het luisteren naar de muziek het leukste
- ☐ Ik vond de bewegingen het leukste
- ☐ Ik vond iets anders het leukste, namelijk:

Vraag 3:

E. Wat vond je minder leuk aan de muziekles van vandaag? Je mag meerdere antwoorden aankruisen.

- ☐ Ik vond het liedje niet leuk
- ☐ Ik vond het zingen niet leuk
- ☐ Het spelen op een instrument vond ik niet leuk
- ☐ Ik vond het luisteren naar de muziek niet leuk
- ☐ Ik vond de bewegingen niet leuk

- Er is niets wat ik niet leuk vond
- Ik vond iets anders niet leuk, namelijk.....

F. Wat vond je het minst leuk aan de muziekles van vandaag? Kruis één antwoord aan.

- ☐ Ik vond het liedje het minst leuk
- ☐ Ik vond het zingen het minst leuk
- ☐ Het spelen op een instrument vond ik het minst leuk
- ☐ Het luisteren naar de muziek vond ik het minst leuk
- ☐ Ik vond de bewegingen het minst leuk
- ☐ Er is niets wat ik niet leuk vond
- ☐ Ik vond iets anders het minst leuk, namelijk.....

Vraag 4: Wat vind je van bewegen in de muziekles?

- ☐ Niet belangrijk
- ☐ Een beetje belangrijk
- ☐ Belangrijk
- ☐ Heel belangrijk
- ☐ Het maakt mij niet uit

Vraag 5: Wat vind je belangrijk in een muziekles? Je mag meerdere antwoorden aankruisen.

- Dat we veel zingen
- Dat we verschillende dingen doen
- Dat we ook mogen bewegen
- Dat we op instrumenten mogen spelen
- Iets anders vind ik belangrijk namelijk:
-

Bedankt voor het invullen van deze vragenlijst.

Deze vragenlijst vul je in na de muziekles. Er zijn een aantal korte vragen over de muziekles van vandaag. Je hoeft je naam er niet op te zetten. Bij sommige vragen kruis je één of meerdere hokjes aan. Dit staat aangegeven bij de vraag. Er zijn ook een paar open vragen. Bij die vragen vul je zelf iets in.

Vraag 1: Ben je een jongen of ben je een meisje?

- ☐ Meisje
- ☐ Jongen

Vraag 2:

G. Wat vond je leuk aan de muziekles van vandaag? Je mag meerdere antwoorden aankruisen.

- ☐ Ik vond het een leuk liedje
- ☐ Ik vond het zingen leuk
- ☐ Ik vond het spelen op de instrumenten leuk
- ☐ Ik vond de bewegingen leuk
- ☐ Ik vond iets anders (ook) leuk, namelijk:

H. Wat vond je het leukste aan de muziekles van vandaag? Kruis één antwoord aan.

- ☐ Ik vond het liedje het leukste
- ☐ Ik vond het zingen het leukste
- ☐ Ik vond het spelen op de instrumenten het leukst
- ☐ Ik vond de bewegingen het leukste
- ☐ Ik vond iets anders het leukste, namelijk:

Vraag 3:

G. Wat vond je minder leuk aan de muziekles van vandaag? Je mag meerdere antwoorden aankruisen.

- ☐ Ik vond het liedje niet leuk
- ☐ Ik vond het zingen niet leuk
- ☐ Het spelen op een instrument vond ik niet leuk
- ☐ Ik vond de bewegingen niet leuk
- ☐ Er is niets wat ik niet leuk vond
- ☐ Ik vond iets anders niet leuk, namelijk:

H. Wat vond je het minst leuk aan de muziekles van vandaag? Kruis één antwoord aan.

- ☐ Ik vond het liedje het minst leuk
- ☐ Ik vond het zingen het minst leuk
- ☐ Het spelen op een instrument vond ik het minst leuk
- ☐ Ik vond de bewegingen het minst leuk
- ☐ Er is niets wat ik niet leuk vond
- ☐ Ik vond iets anders het minst leuk, namelijk.....

Vraag 4: Wat vind je van bewegen in de muziekles?

- ☐ Niet belangrijk
- ☐ Een beetje belangrijk
- ☐ Belangrijk
- ☐ Heel belangrijk
- ☐ Het maakt mij niet uit

Vraag 5: Wat vind je belangrijk in een muziekles? Je mag meerdere antwoorden aankruisen.

- ☐ Dat we veel zingen
- ☐ Dat we verschillende dingen doen
- ☐ Dat we ook mogen bewegen
- ☐ Dat we op instrumenten mogen spelen
- ☐ Iets anders vind ik belangrijk namelijk:

Bedankt voor het invullen van deze vragenlijst.

Deze vragenlijst vul je in na de muziekles. Er zijn een aantal korte vragen over de muziekles van vandaag. Je hoeft je naam er niet op te zetten. Bij sommige vragen kruis je één of meerdere hokjes aan. Dit staat aangegeven bij de vraag. Er zijn ook een paar open vragen. Bij die vragen vul je zelf iets in.

Vraag 1: Ben je een jongen of ben je een meisje?

- ☐ Meisje
- ☐ Jongen

Vraag 2:**I. Wat vond je leuk aan de muziekles van vandaag? Je mag meerdere antwoorden aankruisen.**

- ☐ Ik vond het een leuk liedje
- ☐ Ik vond het zingen leuk
- ☐ Ik vond het spelen op de instrumenten leuk
- ☐ Ik vond de bewegingen leuk
- ☐ Ik vond iets anders (ook) leuk, namelijk:

J. Wat vond je het leukste aan de muziekles van vandaag? Kruis één antwoord aan.

- ☐ Ik vond het liedje het leukste
- ☐ Ik vond het zingen het leukste
- ☐ Ik vond het spelen op de instrumenten het leukst
- ☐ Ik vond de bewegingen het leukste
- ☐ Ik vond iets anders het leukste, namelijk:

Vraag 3:**I. Wat vond je minder leuk aan de muziekles van vandaag? Je mag meerdere antwoorden aankruisen.**

- ☐ Ik vond het liedje niet leuk
- ☐ Ik vond het zingen niet leuk
- ☐ Het spelen op een instrument vond ik niet leuk
- ☐ Ik vond de bewegingen niet leuk
- ☐ Er is niets wat ik niet leuk vond
- ☐ Ik vond iets anders niet leuk, namelijk:

J. Wat vond je het minst leuk aan de muziekles van vandaag? Kruis één antwoord aan.

- ☐ Ik vond het liedje het minst leuk
- ☐ Ik vond het zingen het minst leuk
- ☐ Het spelen op een instrument vond ik het minst leuk
- ☐ Ik vond de bewegingen het minst leuk
- ☐ Er is niets wat ik niet leuk vond
- ☐ Ik vond iets anders het minst leuk, namelijk.....

Vraag 4: Wat vind je van bewegen in de muziekles?

- ☐ Niet belangrijk
- ☐ Een beetje belangrijk
- ☐ Belangrijk
- ☐ Heel belangrijk
- ☐ Het maakt mij niet uit

Vraag 5: Wat vind je belangrijk in een muziekles? Je mag meerdere antwoorden aankruisen.

- ☐ Dat we veel zingen
- ☐ Dat we verschillende dingen doen
- ☐ Dat we ook mogen bewegen
- ☐ Dat we op instrumenten mogen spelen
- ☐ Iets anders vind ik belangrijk namelijk:

Bedankt voor het invullen van deze vragenlijst.

Deze vragenlijst vul je in na de muziekles. Er zijn een aantal korte vragen over de muziekles van vandaag. Je hoeft je naam er niet op te zetten. Bij sommige vragen kruis je één of meerdere hokjes aan. Dit staat aangegeven bij de vraag. Er zijn ook een paar open vragen. Bij die vragen vul je zelf iets in.

Vraag 1: Ben je een jongen of ben je een meisje?

- ☐ Meisje
- ☐ Jongen

Vraag 2:

K. Wat vond je leuk aan de muziekles van vandaag? Je mag meerdere antwoorden aankruisen.

- ☐ Ik vond het een leuk liedje
- ☐ Ik vond het zingen leuk
- ☐ Ik vond het spelen op de instrumenten leuk
- ☐ Ik vond de bewegingen leuk
- ☐ Ik vond iets anders (ook) leuk, namelijk:

L. Wat vond je het leukste aan de muziekles van vandaag? Kruis één antwoord aan.

- ☐ Ik vond het liedje het leukste
- ☐ Ik vond het zingen het leukste
- ☐ Ik vond het spelen op de instrumenten het leukst
- ☐ Ik vond de bewegingen het leukste
- ☐ Ik vond iets anders het leukste, namelijk:

Vraag 3:

K. Wat vond je minder leuk aan de muziekles van vandaag? Je mag meerdere antwoorden aankruisen.

- ☐ Ik vond het liedje niet leuk
- ☐ Ik vond het zingen niet leuk
- ☐ Het spelen op een instrument vond ik niet leuk
- ☐ Ik vond de bewegingen niet leuk
- ☐ Er is niets wat ik niet leuk vond
- ☐ Ik vond iets anders niet leuk, namelijk:

L. Wat vond je het minst leuk aan de muziekles van vandaag? Kruis één antwoord aan.

- ☐ Ik vond het liedje het minst leuk
- ☐ Ik vond het zingen het minst leuk
- ☐ Het spelen op een instrument vond ik het minst leuk
- ☐ Ik vond de bewegingen het minst leuk
- ☐ Er is niets wat ik niet leuk vond
- ☐ Ik vond iets anders het minst leuk, namelijk.....

Vraag 4: Wat vind je van bewegen in de muziekles?

- ☐ Niet belangrijk
- ☐ Een beetje belangrijk
- ☐ Belangrijk
- ☐ Heel belangrijk
- ☐ Het maakt mij niet uit

Vraag 5: Wat vind je belangrijk in een muziekles? Je mag meerdere antwoorden aankruisen.

- ☐ Dat we veel zingen
- ☐ Dat we verschillende dingen doen
- ☐ Dat we ook mogen bewegen
- ☐ Dat we op instrumenten mogen spelen
- ☐ Iets anders vind ik belangrijk namelijk:

Vraag 6: Welke muziekles vind je leuker, een muziekles waar veel beweging in zit of een muziekles waar geen beweging in zit?

- ☐ Ik vind een muziekles met veel beweging leuker
- ☐ Ik vind een muziekles waar geen beweging in zit leuker.

Bedankt voor het invullen van deze vragenlijst.

Bijlage 3: De enquêtes voor de leerkrachten van CBS De Triangel

Enquête leerkrachten CBS De Triangel

Ik ben Maaïke van der Kaap, vierdejaars studente aan Stenden pabo in Groningen. Ik ben bezig met een onderzoek over muziek en beweging. In februari zal ik beginnen met mijn LIO in groep vijf op CBS De Triangel. In deze enquête worden een aantal vragen gesteld over het muziekonderwijs op CBS De Triangel. De enquête neemt ongeveer vijf minuten van uw tijd. Door het invullen van deze enquête helpt u mij erg met dit onderzoek. De resultaten zullen anoniem en alleen voor dit onderzoek gebruikt worden. Alvast bedankt voor uw tijd en moeite.

Vraag 1: Geslacht

- ☐ Man
- ☐ Vrouw

Vraag 2: In welke groep bent u leerkracht?

Groep:

Vraag 3: Geeft u muziekles?

- ☐ Ja, ik geef muziekles
- ☐ Nee
- ☐ Nee, iemand anders geeft de groep muziekles

Vraag 4: Hoe vaak doet u (korte) muziekactiviteiten in de week?

.....

Vraag 5: Hoe vaak geeft u muziekles in de week?

.....

Vraag 6: Hoe vaak krijgen de leerlingen van uw groep muziekles per week op school?

.....

Vraag 7: Als u weinig muziekles geeft, welke reden kunt u daarvoor noemen?

.....

.....

Vraag 8: Zou u meer tijd willen besteden aan het vak muziek?

.....

Vraag 9: Gebruikt u een muziekmethode en/of andere muziekboeken?

☐ Nee

☐ Ja, namelijk:

.....

.....

.....

Vraag 10a: In welke mate maakt u gebruik van ondersteunende bewegingen in uw muzieklessen? (te denken valt aan: uitbeelden van het lied, dansen, spelen op instrumenten, etc.)

☐ Weinig ☐ Soms ☐ Regelmatig ☐ Vaak

Vraag 10b: Welke ondersteunende bewegingen gebruikt u in uw muzieklessen en muziekactiviteiten?

.....

.....

Vraag 11: In hoeverre vindt u de combinatie muziek en beweging in muzieklessen belangrijk?

☐ geheel onbelangrijk ☐ onbelangrijk ☐ belangrijk ☐ zeer belangrijk

Vraag 12: Heeft u verder nog opmerkingen wat betreft het vak muziek op CBS De Triangel?

☐ Nee

☐ Ja:

.....

.....

.....

Hartelijk bedankt voor het invullen van deze enquête.

Maaïke van der Kaap